Крістіна Нестлінгер

Конрад, або Дитина з бляшанки

Пані Берті Бартолотті сиділа в кріслі-гойдалці й снідала. Вона випила чотири чашки кави, з'їла три булочки з маслом і медом, двоє некруто зварених яєць, скибку чорного хліба з шинкою і сиром та скибку білого хліба з паштетом із гусячої печінки. Снідаючи, вона гойдалася, — бо крісло-гойдалка на те й зроблене, щоб у ньому гойдалися, — тому на її халаті з'явилися руді плями від кави й жовті від яєць. Крім того, їй за викот нападало повно крихт із булочок і хліба.

Пані Бартолотті підвелася й доти стрибала по кімнаті на одній нозі, доки всі крихти повитрушувалися з-під халата на підлогу. Тоді вона облизала липкі від меду пальці й сказала сама до себе:

— Ану, дитино моя, вмийся, перевдягнися і швидше берись до роботи!

Пані Бартолотті завжди казала "дитино моя", коли розмовляла сама з собою. Свого часу, як вона справді була ще дитиною, до неї так завжди зверталася мати:

"Ану, дитино моя, зроби уроки! Ану, дитино моя, витри посуд! Ану, дитино моя, замовкни!"

А потім, як пані Бартолотті вже не була дитиною, її чоловік, пан Бартолотті, теж звертався так до неї:

"Ану, дитино моя, звари обід! Ану, дитино моя, приший мені ґудзика до штанів! Ану, дитино моя, підмети в хаті!"

Пані Бартолотті звикла виконувати доручення й накази тільки після того, як почує "дитино моя". Але мати давно померла, а пан Бартолотті давно пішов від неї — чому пішов, нас не стосується, це її приватна справа. В кожному разі, в пані Бартолотті, крім неї самої, не було нікого, хто б міг сказати їй "дитино моя".

Пані Бартолотті пішла до ванної кімнати, їй кортіло зробити собі приємну гарячу купіль. Та, на жаль, у ванні плавали золоті рибинки. Їх було одинадцять — сім малих і чотири великі. Вона вчора витягла їх з акваріума й перенесла до ванни, бо вважала, що рибі треба змінити воду. Пані Бартолотті міркувала так: кожна людина має відпустку й кудись їде, тільки бідолашні золоті рибинки цілий рік плавають кружка у своїй круглій скляній посудині.

Пані Бартолотті вирішила вдовольнитися приємним теплим душем: у ванній кімнаті була ще й окрема душова кабіна. Та, на жаль, у кабіні заплішило розсувні двері. Власне, не заплішило, але вони не відчинялися, бо пані Бартолотті чотири рази протягла від кабіни до вікна й назад мотузку і повісила на неї сушитися джинси та бавовняний пуловер. В умивальнику також мокли джинси й другий бавовняний пуловер, які ще треба було випрати.

— То зроби собі хімчистку, дитино моя, — мовила пані Бартолотті до свого відбитку в дзеркалі й витягла з шафки жмутик вати й чималу пляшку.

Змочивши вату рожевою рідиною з пляшки, вона заходилася ретельно витирати обличчя. Вата стала строката — рожева від нарум'янених щік, червона від губної помади, чорна від туші для вій, брунатна від олівця для брів, зелена від тіней на повіках і синя від рисочок над віями.

— Гарний же в тебе вигляд! — мовила вона до жмутика вати й кинула його біля самого відра на сміття під умивальником.

Потім дістала з шафки кілька тюбиків, кілька пляшечок та кілька олівців і знов нафарбувала своє обличчя в рожевий, червоний, чорний, брунатний, зелений і синій кольори. Підтемнюючи вії, пані Бартолотті помітила, що пляшечка з тушшю майже порожня. Тому вона написала губною помадою на викладеній білими кахлями стіні:

"КУПИТИ ТУШІ!!!"

Тоді взяла мачулу і стерла з кахлів напис: "КУПИТИ ТУАЛЕТНОГО ПАПЕРУ", теж зроблений губною помадою, бо паперу вона вчора вже придбала.

Наостанці пані Бартолотті ще глянула в дзеркало над умивальником, хотіла побачити, яка вона тепер на вигляд, молода чи стара. Бо в неї були молоді й старі дні. Сьогодні їй випав молодий день, вона була задоволена своїм обличчям.

— Молодшою і не треба бути, а кращою і не можна, — схвально промурмотіла вона сама до себе.

Всі її зморшки навколо уст і навколо очей сховалися під шаром пудри.

Скільки їй було років, пані Бартолотті нікому не казала, тому ніхто й не знав цього. І тому вона була різного віку.

Її сусідка, старезна пані Маєр, коли заходила мова про пані Бартолотті, казала: "Молода пані Бартолотті". Онук старезної пані Маєр, малий Міхі, казав: "Стара пані Бартолотті". А пан Егон, який продавав у аптеці порошки, свічки та масті й на лобі в якого від читання безлічі рецептів пролягли дві гіркі зморшки, казав: "Берті Бартолотті — жінка в розповні сил!"

Пан Егон і сам був чоловік у розповні сил. Він мав п'ятдесят п'ять років. І двічі на тиждень приятелював із пані Бартолотті.

Раз на тиждень він приходив у гості до неї, а раз на тиждень вона йшла в гості до нього. Вони разом вирушали в кіно чи до театру, потім ішли кудись вечеряти, далі йшли кудись випити вина, а наостанці — випити кави. Двічі на тиждень пан Егон називав пані Бартолотті "Берточкою", а вона його "Егончиком". Та як вони в інші дні зустрічалися на вулиці або як пані Бартолотті приходила до аптеки по краплі від кашлю, то казала йому "пане магістре", а він їй — "шановна пані". В інші дні вони не заходили в розмову.

Приятелювали вони лише у вівторок і в суботу.

Надивившись на себе в дзеркалі, пані Бартолотті нарешті вернулася до кімнати. Вона знов сіла в крісло-гойдалку, запалила сигару й почала зважувати, що їй далі робити: чи взятися до праці, чи йти по закупи, чи, може, краще лягти ще раз у ліжко. Саме тієї миті, коли вона вирішила лягти в ліжко, в сінях почувся дзвоник. Дуже гучний і дуже довгий. Пані Бартолотті злякано здригнулася. Так дзвонили тільки листоноші, носії телеграм і пожежники.

Пані Бартолотті поклала сигару на блюдечко з квітчастим візерунком і пішла відчиняти двері. Вона сподівалася, що той, хто так гучно й довго дзвонив, виявиться носієм грошових переказів. Пані Бартолотті завжди чекала носія грошових переказів. Часом той справді приходив до неї і приносив гроші. Тисячу шилінгів, або дві тисячі, або навіть п'ять тисяч шилінгів. Залежно від того, який завбільшки був килим, що його пані Бартолотті продала.

Тоді на грошовому переказі стояло:

"ФІРМА БАРТОЛОТТІ Й КОМПАНІЯ

РУЧНЕ ТКАННЯ І РУЧНЕ ПЛЕТІННЯ"

"Фірма Бартолотті й компанія" — це й була пані Бартолотті. "Компанію" вона вигадала, щоб її візитка була показніша й солідніша.

Пані Бартолотті ткала найкращі і найбарвистіші в місті килими. Торговці килимами й торговці меблями, що продавали її вироби, завжди казали покупцям:

— Пані Бартолотті — митець. Справжній митець! Її килими — мистецькі твори. Тому вони такі дорогі!

Торговці килимами й торговці меблями правили за них утричі більше грошей, ніж самі платили пані Бартолотті, тому килими й були такі дорогі.

Той, хто так гучно й довго дзвонив, стоячи за дверима, не був носієм грошових переказів. Виявилося, що то носій посилок. Відсапуючись, витираючи піт з лоба, він показав на великий, обгорнений білим папером пакунок і мовив:

— Важкенний, хай йому біс. Кілограмів двадцять, не менше!

Потім носій посилок затяг пакунок через передпокій до кухні, пані Бартолотті розписалася на квитанції й дала йому п'ять шилінгів на чай. Носій посилок сказав:

— До побачення.

— До побачення, — відповіла пані Бартолотті й провела його до сінешніх дверей.

Тоді принесла з кімнати сигару, сіла на ослінчик перед великим білим пакунком, занурила пальці з блакитними полакованими нігтями в пофарбоване у білявий колір волосся, провела ними по шорстких пасмах і задумалася.

"Це не вовна, — міркувала вона. — Де там! Вона не така важка. Такий пакунок вовни важив би щонайбільше п'ять або шість кілограмів".

Пані Бартолотті підвелася, обійшла пакунок, шукаючи адреси відправника. Але не знайшла. Не знайшла вона її й тоді, коли, натужившись, перевернула пакунок, щоб поглянути на нього знизу.

— Дитино моя, — суворо мовила пані Бартолотті сама до себе, — дитино моя, перевір своє сумління!

Справа в тому, що пані Бартолотті мала коника: страшенно любила різні купони, бланки замовлень, безкоштовні й дешеві пропозиції. Коли їй траплявся на очі в газеті, в книжці або в журналі такий купон чи бланк, вона відрізала або відривала його, заповнювала й посилала замовлення. Тієї хвилини її так захоплював сам бланк чи купон, що вона не думала, чи потрібна їй замовлювана річ. Через цю свою любов до замовлень пані Бартолотті вже придбала повно всіляких дивовиж: енциклопедію тварин у сімнадцяти томах, набір сірих нитяних чоловічих шкарпеток, пластмасовий сервіз на двадцять чотири особи, передплату на газету рибництва й газету нудистів. Крім того, ще турецький млинок на каву (не такий, щоб молоти каву, а нічний світильник у формі млинка), десять пар завеликих штанців із ангорської вовни і дев'ять буддистських молитовних барабанчиків. Але, безперечно, найдивовижнішим із того, що пані Бартолотті замовила й отримала, виявився килим. Коли носій посилок привіз їй той безбожно дорогий, огидний квітчастий килим, пані Бартолотті аж заплакала, сердита на себе за свого коника, й заприсяглася собі, що більше ніколи нічого не замовлятиме. Але, як буває в людей, що мають справжнього коника, другого дня вона знов заповнила бланк:

"І цим замовляю з довозом додому за рахунок фірми 144 (літерами: СТО СОРОК ЧОТИРИ) посріблені чайні ложечки"

Пані Бартолотті перевірила своє сумління. Воно було майже чисте. Крім замовлення на безкоштовний пакунок зірчастої локшини і пробну баночку нового різновиду пюре, вона згадала тільки дешевий набір хромованих кнопок разом із щипчиками й пробивачем. Але той набір не міг важити двадцять кілограмів. Та й безкоштовні проби, як їй було відомо, важили щонайбільше сто грамів.

"Мабуть, це пакунок від мого любого дядька Алоїза, — подумала пані Бартолотті. — Мабуть, він прислав мені щось на день народження. Він, сердешний, не посилав мені подарунка вже тридцять років. І якщо тепер хоче надолужити прогаяне, то може й набратися разом двадцять кілограмів".

Пані Бартолотті взяла ножиці й перерізала шнурок. Потім зірвала з пакунка білу паперову обгортку й відкрила картонну коробку. Під накривкою вона побачила блакитну деревну вовну, а на ній блакитний конверт. На конверті було написано:

"Пані Берті Бартолотті"

Напис був рівний, акуратний, надрукований на електричній машинці зі свіжою кольоровою стрічкою. Любий дядько Алоїз не мав друкарської машинки. А крім того, він, замість "Берті" завжди писав "Берці".

Пані Бартолотті розпечатала конверт, витягла згорнутий учетверо аркушик паперу й прочитала:

"Вельмишановна пані Бартолотті!

Посилаємо Вам замовлений товар. Дуже шкодуємо, що надсилаємо його з таким запізненням, але, у зв'язку з перебудовою нашого підприємства, в нас несподівано виникли труднощі, які ми аж тепер змогли подолати. Якщо вам, — хоч ми цього не думаємо, — вже не потрібен наш товар, то ви, звичайно, можете повернути його нам поштою

на свій кошт; але ми змушені попередити вас, що, з міркувань гігієни, приймаємо, певна річ, тільки невідкривані бляшанки".

Унизу стояв підпис: "Гунберт", чи "Гонберт", чи "Монберт".

А ще нижче було дописано:

"ТОВАР У БЕЗДОГАННОМУ СТАНІ, НАШЕ ПІДПРИЄМСТВО КІЛЬКА РАЗІВ ПЕРЕВІРЯЛО ЙОГО, ПЕРШЕ НІЖ ВИСЛАТИ ЗАМОВНИКОВІ".

Пані Бартолотті поклала конверт і аркуш на кухонний стіл, нахилилася над картонною коробкою і застромила руку в блакитну деревну вовну. Вона намацала під нею щось гладеньке, тверде й прохолодне. Витягши з коробки вовну, пані Бартолотті побачила під нею велику блискучу бляшанку. Бляшанка була десь така заввишки, як чоловіча парасоля, й така завтовшки, як стовбур тридцятирічного бука. На ній не було ніякої наліпки, тільки блакитний кружечок, такий завбільшки, як монета на десять шилінгів. На одному денці було написано "ВЕРХ", на другому — "НИЗ", а збоку — "Папери всередині!"

Пані Бартолотті витягла бляшанку з коробки й поставила її так, щоб напис "ВЕРХ" був угорі, а напис "НИЗ" — унизу. Тоді постукала по ній: звук був глухуватий.

— Це не овочевий салат, — промурмотіла вона. А по хвилі додала: — Може, кукурудзяні палички?

Кукурудзяні палички пані Бартолотті любила, проте, оглянувши бляшанку уважніше, переконалася, що це не вони. У бляшанці взагалі не могло бути нічого рідкого чи сипкого, бо вона була обведена посередині бляшаною стрічкою. Бляшаною стрічкою з бляшаним кільцем. Коли потягти за те кільце, то можна зірвати стрічку з бляшанки, тоді вона розпадеться на дві частини. Отже, в ній мало бути щось тверде!

— Це яловичина, — мовила пані Бартолотті і схопила за кільце.

Солону яловичину пані Бартолотті любила ще дужче, ніж кукурудзяні палички. Двадцять кілограмів солоної яловичини — це добрячий шмат, стільки м'яса напевне не влізе в холодильник. Але пані Бартолотті подумала: "Нічого, я дам кілограм Егонові, і кілограм старій пані Маєр, і малому Міхі дам два кілограми, і негайно пошлю три кілограми любому дядькові Алоїзу! Тоді він принаймні побачить, що я більше дбаю про нього, ніж він про мене. А крім того, — подумала далі пані Бартолотті, — мені цілий тиждень не треба буде нічого купувати. Їстиму яловичину на сніданок, на обід і на вечерю". І вона смикнула за бляшане кільце.

— Дитино моя, облиш, це може погано скінчитися, — шепнув їй тихий голос у ліве вухо.

— Дитино моя, ну відкрий уже нарешті цю чудну бляшанку, — шепнув їй тихий голос у праве вухо.

Та оскільки то були її власні голоси, пані Бартолотті не дуже на них зважала. До того ж, було вже запізно. Бо вона встигла відірвати від бляшанки щонайменше п'ять сантиметрів стрічки. І вона потягла її далі. Щось дивно засичало. Коли пані Бартолотті зовсім відірвала стрічку й верхня частина бляшанки повисла навскоси над нижньою, сичати перестало. Запахло карболкою, лікарнею і озоном.

— Яловичина так не пахне, хіба що вона зіпсувалася до бісової матері, — промурмотіла пані Бартолотті, підіймаючи верхню частину бляшанки.

Добре, що якраз позад неї стояв ослінчик, бо пані Бартолотті аж стало млосно, так вона злякалася. Вона вся затремтіла, від кінчиків вибіленого волосся до полакованих у ясно-зелений колір нігтів на ногах, похитнулась і впала на ослінчик. Бо те, що сиділо в бляшанці, раптом приязно кивнуло їй головою і сказало:

— Добрий день, люба матусю.

Коли пані Бартолотті дуже лякалася, вона не тільки тремтіла, їй не тільки ставало млосно. Коли пані Бартолотті дуже лякалася, то перед очима в неї миготіли золоті зірки, а за ними мінилася синя імла.

І тепер пані Бартолотті була страшенно злякана. Вона бачила золоті зірки, за ними — синювато-золотаву імлу, за імлою — нижню частину бляшанки, а в бляшанці — верхню частину зморщеного карлика. Бачила його зморщену, як сушене яблуко, голову, зморщені руки, зморщену шию і зморщені груди. Потім побачила й зморщений живіт, бо карлик, що, мабуть, сидів у бляшанці, тепер підвівся на ноги. І його зморщений рот проказав:

— Люба матусю, живильний розчин у накривці.

Пані Бартолотті потрусила головою і закліпала повіками: вона хотіла, щоб з-перед очей у неї зникли зірки й синя імла. Зірки зникли, а крізь синю імлу вона помітила під накривкою коробки блакитний пакуночок. На ньому було написано: "ЖИВИЛЬНИЙ РОЗЧИН". А нижче, дрібнішими літерами:

"Розчинити вміст пакуночка в чотирьох літрах теплої води і, відкривши бляшанку, негайно вилити розчин на те, що в ній міститься".

На одному ріжку пакуночка пані Бартолотті побачила напис: "Відрізати тут", а під ним стрілку. Вона відрізала ріжок пакуночка рівно під стрілкою.

— Добре було б, якби ви поквапилися, — сказав карлик, — бо без живильної рідини я довго не витримаю на свіжому повітрі.

Пані Бартолотті підвелася з ослінчика й заточилась, мало не впавши. Вона витягла з-під зливальниці рожеве пластмасове відро, поставила

його під кран і повернула ручку колонки на позначку "гаряча". (Колонка в неї була дуже стара, й на позначці "гаряча" вода нагрівалася тільки до теплої.) Тоді взяла півлітровий кухоль, — пані Бартолотті знала, що він півлітровий, — налила у відро вісім кухлів води й висипала в неї живильний розчин. Той розчин був темно-рудого кольору. Пані Бартолотті розмішала його у відрі ополоником. Вода стала ясно-рудою.

Нарешті пані Бартолотті почала поволі лити воду на голову зморщеному карликові. Вона гадала, що ясно-руда вода спливе з нього, як душ, — частина в бляшанку, а частина на підлогу. Коли ж ні: карлик усю воду вбирав у себе, і зморшки його вирівнювались на очах. Скоро він став схожий не на карлика, а на звичайну дитину.

Так пані Бартолотті вилила всі чотири літри. Перед нею тепер стояв хлопчик, якому можна було дати років сім. У нього була гладенька, ніжна дитяча шкіра здорового, смаглявого кольору, рожеві щоки, блакитні очі, білі зуби й біляві кучері. Він був голенький.

Хлопчик виліз із бляшанки й подав пані Бартолотті блакитний конверт. Вона взяла його в руки. Конверт був пластмасовий, зварений по краях, щоб не попала всередину волога. На ньому було надруковано чорними літерами: "ПАПЕРИ".

Пані Бартолотті взяла ножиці й надрізала конверт із того боку, де була пунктирна лінія. В конверті виявились метрика, посвідчення про громадянство й медична довідка.

У метриці стояло:

Батько: Конрад Август Бартолотті

Мати: Берті Бартолотті

Дата народження: 23.10.1967

Місце народження: невідоме

У посвідченні про громадянство було написано, що Конрад Бартолотті, син Конрада Августа Бартолотті й Берті Бартолотті, — громадянин Австрії.

А в медичній довідці засвідчено, що Конрадові Бартолотті були зроблені щеплення проти скарлатини, коклюшу, кору, сухот, тифу, дизентерії, дифтерії, правцю й віспи.

А ще пані Бартолотті знайшла в конверті картку з зубчастими берегами з особливого, тисненого паперу, на якій блакитним чорнилом було гарно виведено:

Дорогі батьки!

От і здійснилося ваше палке бажання. Ми, виробничники, зичимо Вам великого щастя й великої втіхи від вашого нащадка.

Хай він завжди дає вам радість і справджує ті сподівання, які ви покладали на нього й на нашу фірму.

Наша фірма зробила все, щоб забезпечити вас радісним, ласкавим і здібним нащадком.

Тепер зробіть те, що залежить від вас!

У вас напевне не виникне великих труднощів, бо з нашими виробами дуже легко поводитися й легко доглядати їх, тим більше, що в нашому технічно досконалому кінцевому продукті немає природних вад.

Наостанці ще одне прохання!

Ваш нащадок так сконструйований, що, крім звичайного догляду й піклування, потребує також прихильності.

Просимо про це не забувати!

Радощів і щастя в майбутньому бажає вам

І знов той самий підпис: "Гунберт", чи "Гонберт", чи "Монберт".

Семирічний хлопчик, який, згідно з метрикою, звався Конрад Бартолотті, тим часом цокотів зубами і весь узявся сиротами.

— У тебе немає ніякого одягу? — запитала пані Бартолотті.

— Мені сказано, що я отримаю одяг тут, — відповів Конрад.

Пані Бартолотті принесла з шафи в передпокої свою грубу плетену кофту й накинула її хлопцеві на плечі. Конрад перестав цокотіти зубами.

— Нам пояснили, — повів далі він, — що мода змінюється дуже швидко. Кожного року носять щось інше. Тому немає глузду наперед забезпечувати нас одягом. — Конрад глянув на довгі рукави рожевої кофти й запитав:

— Тепер така мода для семирічних хлопчиків?

— Ні, ні, — відповіла пані Бартолотті. — Хлопчики носять інакше вбрання. Це моя кофта. Я ж бо не знала…

— Чого ви не знали? — запитав Конрад.

— Ну… що вони пришлють тебе.

— Нас посилають тільки на замовлення!

Пані Бартолотті здалося, що в Конрадовому голосі забринів докір.

— Чи, може, відділ збуту переплутав адресу?

Тепер пані Бартолотті здалося, що голос у Конрада посумнішав.

— Ні, ні, — швидко заперечила вона. — Відділ збуту нічого не переплутав, певне, що ні, тільки… тільки я не знала, що ти прибудеш сьогодні, думала, через тиждень або через два тижні!

— А ви раді, що я вже тут, мамо? — запитав Конрад.

Пані Бартолотті глянула на нього. "Йому треба, щоб до нього ставились прихильно, — подумала вона. — Звичайно, це кожному треба! І, — міркувала далі пані Бартолотті, — він дуже милий. Такий самий милий, як Егон і стара пані Маєр, це вже безперечно. І миліший, ніж Міхі, онук пані Маєр, це також безперечно. І я колись напевне його замовила. А тепер він прибув. І йому треба, щоб до нього ставились прихильно!"

— Так, я дуже рада, що ти вже тут, Конраде, — відповіла пані Бартолотті.

Хлопчик усміхнувся. Потім сказав, що, поки пані Бартолотті відкривала бляшанку, він трохи стомився. Відкривання бляшанки забирає багато сили. І запитав, чи не міг би він трохи поспати, дві-три години. Так йому приписано. А то в ньому може щось зіпсуватися.

Пані Бартолотті повела його до спальні. Вона згорнула з ліжка ілюстровані журнали, газети й любовний роман, забрала коробку з печивом і коробку з цукерками. Потім змела з простирала крихти й підбила подушку.

Конрад ліг на ліжко, пані Бартолотті вкрила його, і він відразу заснув. Проте, засинаючи, сказав ще:

— На добраніч, люба матусю.

І тоді пані Бартолотті помітила, що хлопчик їй справді сподобався.

Вона спустила жалюзі, навшпиньки вийшла зі спальні й тихо зачинила двері. Потім сіла в крісло-гойдалку і взяла зі скриньки товсту сигару. Сигара їй тепер була конче потрібна — нею вона заспокоювала собі нерви. Після того, як пані Бартолотті тричі глибоко затяглася димом, з-перед очей у неї зникла синя імла. А як ще тричі затяглася, то пригадала, що давно, коли ще вона жила разом із паном Бартолотті, їй справді хотілося дитини.

"Але я похопилася б, коли б замовила дитину", — подумала пані Бартолотті.

— А хіба ти похопилася, коли замовила центнер кнопок? — запитала вона сама себе.

І обурено відповіла:

— Але ж кнопки — це не дитина! Такого незвичайного замовлення я б не забула!

— Тібетські молитовні барабанчики ще незвичайніші за дітей, — заперечила сама собі пані Бартолотті, — а ти ж забула, що замовила їх!

Вона ще довго сперечалася сама з собою. Нарешті стала на тому, що нащадка замовив пан Бартолотті, який давно вже вибрався від неї. Мабуть, хотів зробити їй приємну несподіванку! Це зворушило її, бо він ніколи не робив їй приємних несподіванок.

Поки вона допалила сигару до маленького недопалка, то ще згадала, як колись давно, багато років тому, пан Бартолотті тижнів зо три щодня питав, чи йому не прийшов пакунок.

— Ото ж бо й воно! — мовила пані Бартолотті. — Він тоді чекав, що пришлють дитину, так, так!

(Вона дуже помилялася: пан Бартолотті чекав тоді на книжку "Тлумачення снів у Стародавньому Єгипті", яка нарешті й надійшла!)

Пані Бартолотті витягла гаманця, течку, шкіряну сумку й пластмасову коробку. В гаманці знайшлося лише кілька монет. У течці лежала тисяча шилінгів, якими треба було заплатити за квартиру. В шкіряній сумці виявилося кілька срібняків по п'ятдесят шилінгів і кілька по двадцять п'ять — вона збирала такі монети. В пластмасовій коробці було чотири блакитні асигнації по тисячі шилінгів — гроші про чорний день.

— А тепер у тебе справді чорний день, дитино моя, — мовила сама до себе пані Бартолотті.

Вона скинула халат, метнулась до ванної кімнати, стягла з мотузки джинси й бавовняний пуловер і надягла на себе. Джинси біля замка і в поясі ще не висохли, а крім того, були непрасовані, пожмакані й такі лубкі, як бувають лише джинси. Кільчастий пуловер також був непрасований і розтягнений.

"Коли я зверху надягну хутро, — подумала пані Бартолотті, — то ніхто цього не помітить".

Пані Бартолотті мала тільки одне хутро. Пухнасте, із сірого зайця. І хоч надворі було тепло, вона накинула його на себе.

— До заячого хутра треба взяти заячу шапку, — мовила сама до себе пані Бартолотті й надягла на голову велетенську шапку.

Тоді запхнула в торбу чотири асигнації, відкладені про чорний день, гаманець, шкіряну сумку й пластмасову коробку, замовила по телефону таксі і вийшла з дому.

Вона звеліла водієві їхати "в місто". Там, де жила пані Бартолотті, їхати "в місто" означало їхати в центр, де були гарні, дорогі, модні крамниці.

Був початок жовтня, отже, вже осінь, але сонце гріло, немов улітку. Якщо казати докладно, то в затінку було двадцять градусів тепла. Пані Бартолотті пітніла в заячому хутрі, і люди на вулиці зацікавлено позирали на неї, дивуючись, що вона так по-зимовому вбрана. Проте пані Бартолотті вже звикла, що люди позирають на неї зацікавлено. Вона майже завжди надягала на себе щось таке, що людям здавалося дивним. Воно не пасувало або до пори року, або до обставин. Наприклад, пані Бартолотті могла піти грати в теніс у чорних штанях, а в оперу — в джинсах. До молочної крамниці вона ходила в довгій шовковій сукні, а в кіно — в альпіністських штанях.

— Ти хочеш подратувати людей, — казав їй аптекар Егон.

Але він помилявся. Пані Бартолотті не хотіла нікого дратувати. Вона просто брала з шафи перше, що їй траплялося до рук. Або часом у неї з'являлося бажання вбратися в щось червоне, а оскільки альпіністські штани були гарного червоного кольору, вона й надягала їх.

Пані Бартолотті годину ходила по місту. За цей час вона витратила чотири тисячі шилінгів і накупила дев'ять пластмасових торбин дитячого одягу: штанців, шкарпеток, вибивних і вишиваних пуловерів, двоє штанів, вельветові і шкіряні, пасок та індійську шовкову сорочку. Купила також три пари черевиків — рожевих, із бузкового кольору пряжками,

тридцятий, тридцять перший і тридцять другий розміри. Котрась пара та прийдеться, міркувала вона. А ще купила чудернацьку шапку з блакитної шкіри, з вишитим срібними й золотими нитками візерунком і з золотим дзвоником посередині. І курточку, пошиту з барвистих клаптиків.

Витративши стільки грошей, пані Бартолотті вирішила ощадити. Вона не взяла таксі й пішла додому пішки, бо трамвая не зносила. Йдучи повз крамницю з іграшками, вона похопилася, що дитині конче потрібні іграшки, тому дістала з торби гаманця, витягла з нього гроші, призначені на плату за квартиру, й купила велику коробку будівельних кубиків, ведмедика, книжку з малюнками, плигавку, пластмасовий пістолет, ляльку, що вміла казати "мамо", блазня й танцюриста на ниточці.

Далі шлях лежав повз меблеву крамницю. Поминаючи її, пані Бартолотті злякано згадала, що Конрадові необхідне ліжко. Вона витягла з торби гаманця й порахувала всі свої срібняки: десять по п'ятдесят і вісім по двадцять п'ять, разом сімсот шилінгів. Вона зайшла до крамниці й вибрала дитяче ліжко. Червоне дитяче ліжко з зеленим матрацом, на якому був вибитий білий слон. Червоне ліжко було найдорожче в крамниці. І зелений матрац також був найдорожчий.

Пані Бартолотті віддала в завдаток усі свої срібняки, і продавець пообіцяв сьогодні ж після обіду привезти їй ліжко додому.

Уже майже біля свого будинку пані Бартолотті згадала, що Конрадові треба купити солодощів і морозива. Вона витягла з торби гаманця й купила в пекаря пакуночок горіхових цукерків, пакуночок смаженого мигдалю, велику, на цілу родину, коробку малинового морозива і два десятки жувальних гумок двох гатунків.

Коли пані Бартолотті повернулася додому, Конрад уже не спав. Він стояв біля вікна у вітальні, загорнувшись у простирало, й дивився на вулицю.

— Доброго ранку, мамо, — привітався він.

Пані Бартолотті впустила додолу всі одинадцять торбин, скинула заяче хутро, шпурнула заячу шапку на стіл і витерла з лоба піт.

— Добрий день, Конраде, — мовила вона. А сама подумала: чи так треба вітатися з семирічним хлопчиком, чи краще поцілувати його? Чи бодай обняти? Чи поплескати по плечі? Бо вона не знала, як поводитися з семирічними дітьми. Стара пані Маєр не раз при ній високо підіймала свого онука й цілувала в обидві щоки. Отож пані Бартолотті підійшла до Конрада й високо підняла його. Хлопчикове обличчя опинилося біля самого її лиця.

Конрад дивився на неї. І раптом пані Бартолотті засумнівалася, чи він хоче, щоб його цілували. Вона опустила його додолу. Конрад усе дивився на неї.

— Чого ви мене підняли, а тоді знов опустили? — запитав він.

— Я хотіла тебе поцілувати, — відповіла пані Бартолотті, — але не знаю, чи тобі це сподобається.

— Батьки цілують дітей, якщо вони були чемні, — мовив Конрад.

Він лизнув язиком по верхній губі, наморщив лоба й примружився. Видно було, що він напружено думає. За хвилину він сказав, дивлячись на простирало, в яке був загорнений:

— Я був удома сам і нічого не розбив і не зіпсував. Правда, я стягнув з матраца простирало, щоб загорнутися в нього, але думаю, що це не провина. Я був трохи змерз.

— Це аж ніяк не провина, — запевнила його пані Бартолотті.

— То, мабуть, ви можете мене поцілувати, — сказав Конрад.

Пані Бартолотті знов підняла його до самого свого обличчя й поцілувала спершу в ліву, потім у праву щоку. Конрадові щоки були теплі, гладенькі й м'які, і пані Бартолотті було дуже приємно його цілувати. Тому вона ще раз поцілувала його спершу в ліву, потім у праву щоку й опустила додолу. Тоді взяла свої торби й заходилася витягати те, чого накупила.

— Подобається тобі? — запитала вона, витягши з торби вишиту блискітками майку.

— А це подобається? — запитала вона, витягши пасок з оленячої шкіри з велетенською пряжкою у формі бичачої голови.

Конрад щоразу кивав головою, проте не дуже захоплено, і пані Бартолотті, звичайно, помітила це.

— Мені здається, що тобі ці речі зовсім не подобаються, — сумно мовила вона.

— Чого ж, — чемно відповів Конрад. — Якщо вони вам подобаються, то я задоволений!

— Але ж вони повинні подобатись тобі! — вигукнула пані Бартолотті. — Ану вдягнися!

Конрад на мить завагався, тоді мовив:

— Я не знаю, що тепер модне… Але… — він замовк.

— Що але?

— Але… — він знов замовк.

— Що але? Кажи ж бо!

— Якщо ви хочете, то я скажу, — мовив Конрад. — Я довго дивився у вікно і бачив багато дітей, між ними й хлопчиків мого ВІКУ, і вони були вбрані зовсім інакше.

— У що ж вони були вбрані?

— У ясно-сірі штани, картаті або смугасті сорочки й сині або темно-руді курточки.

— Це тому, що люди страшенно нудні, — сказала пані Бартолотті. — Тому, що вони не мають фантазії і завжди всі хочуть того самого, не зважуються на щось інше!

Пані Бартолотті стукнула себе кулаком у груди там, де на її бавовняному пуловері було намальоване велике золоте сонце, рожевий олень і зелений кіт.

— Глянь-но, я також убрана в таке, чого інші люди не носять, — сказала вона. — Сонце, оленя й кота я намалювала фарбами. Такого пуловера, крім мене, не має ніхто в цілому світі, і я пишаюся цим! Гарний, правда ж?

— Я не знаю, — відповів Конрад. Пані Бартолотті зітхнула.

— Ну гаразд, я визнаю, що не всі люди такі, як я, і ті, що не такі, теж мають слушність. Якщо хочеш, я завтра куплю тобі сині штани, картату сорочку й синю курточку, добре?

Конрад похитав головою і сказав, що це не потрібне — нащо марнувати гроші? Він надяг біло-червоні картаті штанці, вишиту блискітками майку, темно-бузкові вельветові штани з зеленими латочками у формі серця на колінах, блакитну шапку з золотим дзвоником і підперезався шкіряним паском із мідяною пряжкою у формі бичачої голови.

— Який же ти чарівний у цьому вбранні, справді кращий за всіх! — вигукнула пані Бартолотті зі щирим захватом. — Зроду не бачила такого гарного хлопчика!

Вона взяла Конрада за руку, щоб повести його до дзеркала в передпокої.

— Ходімо, глянеш у дзеркало й сам побачиш, який ти гарний.

— Ні, дякую, — мовив він, — семирічні хлопчики повинні дивитися в дзеркало тільки тоді, як миють вуха й чистять зуби, а то стануть зарозумілі й самозакохані.

— Вибач, — промурмотіла пані Бартолотті й раптом згадала про малинове морозиво. — Господи, морозиво розтануло!

Вона витягла його з торби, побігла до кухні, роздерла коробку й висипала все, що в ній було, на скляний таріль. Потім дістала з кухонного серванта бляшанку з довгими тонкими вафлями й повтикала їх у морозиво. Вийшло щось дуже гарне — ніби їжак з довжелезними голками. Пані Бартолотті взяла таріль з морозивним їжаком і понесла до вітальні, де лишився Конрад.

— Глянь, що в нас є, — мовила вона. — Це страшенно смачні ласощі, вони тобі сподобаються.

— А хіба морозиво їдять не тільки влітку? — запитав Конрад.

— Що ти! — вигукнула пані Бартолотті. — Морозиво їдять завжди. Мені воно найдужче подобається взимку. Особливо, як іде сніг.

— А хіба морозиво їдять не на десерт? — запитав Конрад.

— Вибач, серденько моє! — вигукнула пані Бартолотті. — Я зовсім забула, що ти голодний. Я зараз дам тобі хліба з шинкою, зварю некруто яйце й витягну до нього огірок, добре?

— Я не голодний, — відповів Конрад. — Від живильного розчину протягом двадцяти шести годин відчуваєш себе наїденим. Я просто не певний, чи можна їсти морозиво на порожній шлунок.

— Тьху, хай йому грець! Чого ти все питаєш, що можна й коли можна?

— Але ж семирічний хлопець повинен питати, що можна, а що ні! — відповів Конрад.

— Я взагалі не знаю, що можна семирічному хлопцеві, а чого не можна! — в розпачі вигукнула пані Бартолотті.

— Ну, то я сьогодні не їстиму морозива, — сказав Конрад, — а до завтра ви довідаєтесь, коли його їсти, добре?

Пані Бартолотті кивнула головою, хоч не мала уявлення, в кого вона про це довідається. Вона була геть розгублена і через свою розгубленість з'їла все морозиво разом із вафлями, від чого в неї надуло живіт і заболіло горло.

Конрад весь час сидів навпроти неї і дивився, як вона їсть. Кілька разів пані Бартолотті переставала їсти, підносила йому під самий ніс ложечку морозива або вафлю й пропонувала бодай покуштувати ті ласощі, але він щоразу хитав головою.

Коли пані Бартолотті нарешті впоралася з морозивом, Конрад запитав, чим би він їй допоміг у хатній роботі. Може б, вимив посуд, чи підмів кімнату, чи виніс сміття з відра?

— А тобі подобається така робота? — запитала пані Бартолотті.

— Чи подобається? Я не знаю, — відповів Конрад. — Але семирічний хлопець уже вміє таке робити й повинен допомагати матері.

— Так, так, звичайно, — погодилася пані Бартолотті, але потім зауважила, що відро ще не зовсім повне, підлога ще не дуже товсто вкрита порохом, а серед посуду є ще кілька чистих тарілок, ложок, чашок і каструль, тож нехай Конрад краще пограється новими іграшками.

Конрад узяв коробку з будівельними кубиками, відкрив її й почав роздивлятися.

— Дуже гарні кубики, такі барвисті, — сказав він.

Пані Бартолотті полегшено відітхнула.

— З них можна спорудити вежі, паровоз, ратушу і навіть літак, — пояснила вона.

Конрад закрив коробку, взяв її під пахву й запитав:

— А де мені гратися?

— Як де? — перепитала пані Бартолотті, нічого не розуміючи.

— Я питаю, де мій куток, у якому я міг би гратися?

Пані Бартолотті зроду не чула про такий куток. Конрад пояснив їй, що діти мають або кімнату, або свій куток. А оскільки в помешканні пані Бартолотті немає дитячої кімнати, то нехай вона йому покаже якийсь куток, де він може гратися.

Пані Бартолотті задумалася. В неї була вітальня, робоча кімната, спальня, кухня, передпокій і ванна кімната, і кожна з них мала по чотири кутки. Отже, разом двадцять чотири кутки. Вона вважала, що Конрад може гратися в будь-якому з них. Або й у всіх двадцяти чотирьох.

— І посеред кімнати також можеш розташуватися, — сказала вона.

— Дуже дякую, але мені досить одного кутка, — мовив Конрад.

— Ну, то вибирай собі його сам.

— А де я найменше заважатиму? — запитав хлопчик.

— Кому заважатимеш?

— Вам!

— Ти мені взагалі не заважатимеш. Анітрохи! Про мене, грайся по всьому помешканні.

— То я розташуюся тут. — Конрад показав на куток між вікном і дверима до передпокою. — Можна?

Пані Бартолотті кивнула головою. Конрад поклав на підлогу коробку, відкрив її і знов оглянув кубики.

— Я накупила ще багато й інших іграшок, — мовила пані Бартолотті. — Ось глянь. Ведмедик, і лялька, і книжка з малюнками...

Конрад перебив її.

— По-моєму, семирічному хлопцеві краще й розумніше не міняти часто іграшок, а якийсь час усю свою увагу зосереджувати на одній, а то він стане надто нервовий, як за все хапатиметься.

— Вибач, я про це не подумала, — спантеличено промимрила пані Бартолотті.

Але потім вона таки виклала в кутку між вікном і дверима до передпокою всі куплені іграшки. І ляльку, що вміла казати "мамо", також. Конрад глянув на ляльку й запитав:

— Це мені?

Пані Бартолотті кивнула головою.

— Але ж я семирічний хлопець! — мовив він.

— Хіба лялька, що вміє казати "мамо", погана іграшка для семирічного хлопця? — запитала пані Бартолотті.

— Ляльками граються семирічні дівчата, — пояснив Конрад.

Пані Бартолотті підняла з підлоги ляльку й сказала:

— Шкода, вона така гарна!

Вона поправила біляве волосячко ляльки, полоскотала животик і вирішила подарувати її дівчинці, що мешкала на поверх нижче. Дівчинку було звати Кіті.

Конрад складав кубика на кубик. Він будував високу, стрункую вежу.

— Слухай, Конраде, — почала пані Бартолотті. — Мені треба трохи попрацювати. Виткати бодай три сантиметри килима. Ти залишишся тут чи підеш зі мною до робочої кімнати? Тобі, мабуть, нудно буде самому?

Конрад якраз почав будувати другу високу, стрункy вежу.

— Ні, дякую, — відповів він, — я залишуся тут. Я так і думав, що ви маєте якийсь фах і працюєте. Нам сказали, що більшість матерів тепер працюють. І що є діти, які живуть у бабусь або ходять до садка, і що є ще й так звані "замкнені діти".

— О господи! — тихо промурмотіла пані Бартолотті, ще дужче спантеличена.

Вона пішла до робочої кімнати, сіла до верстата й заходилася вплітати в килим яскраво-червоні, лагідно-бузкові і ядучо-зелені нитки, зовсім забувши про дивного хлопчика, що сидів у неї в кутку вітальні. Коли пані Бартолотті ткала килими, то завжди думала тільки про них і більше ні про що. Може, тому вони й виходили в неї такі гарні.

А що пані Бартолотті думала тільки про килим, то вона не помічала, як швидко минає час. Раптом перед нею з'явився Конрад. Пані Бартолотті глянула спершу на хлопчика, тоді на годинник і побачила, що вже вечір.

— Господи, ти, напевне, вже голодний! — злякано вигукнула вона.

— Тільки трішечки, — відповів Конрад. Він пояснив, що прийшов зовсім не тому.

Він хотів щось заспівати. Та, на жаль, не мав ніякого уявлення, що співають семирічні хлопці. До цього він, мовляв, зовсім не підготовлений. Або, може, його й готували, а він був не досить уважний.

Пані Бартолотті його слова зацікавили.

— Скажи-но, а як же тебе готували? Як це відбувалося? І хто тебе готував? — запитала вона.

Конрад мовчав.

— У тебе там був учитель? Чи тебе готували робітники? І чи ти весь час був такий зморщений? Вибач, я хотіла… хотіла сказати… такий сухий, як до живильного розчину?

Конрад і далі мовчав.

— Тобі неприємно про це говорити?

Нарешті він сказав:

— Я повинен говорити про це тільки в разі пекучої потреби. А це пекуча потреба?

— Ні, аж такої потреби немає! — відповіла пані Бартолотті.

Потім почала згадувати, що вона співала в дитинстві.

Найперше вона згадала пісеньку: "Хто прикотив на вокзал оцей сир?" — але далі не знала жодного рядка. Тоді згадала: "Моя папуга, пане, їсть тільки марципани" — і знов далі забула.

Потім пані Бартолотті згадала:

А ось іде Лоліта,

уся в шовках щоліта,

уся у хутрі взимку,

солодка, як родзинка.

Та раптом похопилася, що все це не дитячі пісеньки, а модні куплети, які дорослі співали, коли вона сама була ще дитиною. Нарешті вона згадала справжні дитячі пісеньки: "На озері Чад дванадцять дівчат купають качат", "А на дні, а на дні ловить баба окуні" і "У цукерні я і ти поїмо усі торти".

Пані Бартолотті доспівувала одну пісеньку й починала другу, і їй ставало дедалі веселіше. Заспівала вона також "Солдати за льохом стріляють горохом".

А як завела пісню про пана Маєра та його тітку і дійшла до слів: "Приплентався пан Маєр додому уночі", то помітила, що Конрад дедалі дужче блідне. Але подумала: "Наступний куплет іще смішніший, він його напевне розвеселить". Тому заспівала:

І миттю на каністрі

злетів угору він.

Подумали французи:

"Напевне, цепелін!"

Хутенько за гвинтівки

схопилися вони,

як стрельнули, то збили

сердешному штани.

Конрад зблід, як стіна. Пані Бартолотті побачила, як він побілів, і, щоб розважити його, заспівала: "Сидить пан у туалеті, грає марші на кларнеті".

Тоді Конрад заплакав.

— Конраде, що сталося? — Пані Бартолотті схопилася з ослінчика, витягла свою хусточку з кишені штанів і витерла хлопцеві сльози.

Він, схлипуючи, мовив:

— Я плачу, бо не знаю, що мені робити. Семирічний хлопець повинен уважно слухати, коли його мати щось каже, розповідає чи співає. Але ж семирічний хлопець повинен негайно перестати слухати, коли кажуть, розповідають чи співають щось непристойне.

— Хіба я співаю щось непристойне? — перелякалась пані Бартолотті.

Конрад кивнув головою. Пані Бартолотті заприсяглася, що ніколи більше не казатиме й не співатиме нічого непристойного. І Конрад перестав плакати.

Раптом у двері подзвонили. Не так, як дзвонять носії грошових переказів чи пожежники, а легенько, тричі поспіль, як дзвонив аптекар Егон. І справді, була субота, день їхнього приятелювання.

— Ох, це Егон, я зовсім забула про нього! — вигукнула пані Бартолотті й кинулася до дверей. Дорогою вона вдарилась ліктем об шафу, що стояла в передпокої, і хотіла вилаятись, але стрималася, щоб Конрад знов не заплакав.

Пан Егон був у чорному костюмі й сірій краватці. В руці він тримав букетик фіалок.

— Я маю два чудові квитки в оперу, — сказав він.

— А я маю чудову дитину, — відповіла йому пані Бартолотті.

— Другий ряд, перший ярус, середина… — повів далі пан Егон, але раптом замовк, витріщив очі на пані Бартолотті й запитав:

— Як? Що?

Тієї миті до передпокою зайшов Конрад. Він підступив до пана Егона, вклонився йому, подав руку і привітався:

— Добрий вечір, пане!

— Це мій син, — мовила пані Бартолотті. — Йому сім років, і звати його Конрад.

Пан Егон зблід. Ще дужче, ніж Конрад від непристойних пісеньок. Пані Бартолотті відчула, що йому треба дати пояснення. Але не хотіла нічого пояснювати перед хлопцем, тому сказала:

— Конраде, серденько моє, мабуть, по телевізору показують дитячу програму!

— От добре! — мовив хлопчик і прудко рушив до вітальні.

Пані Бартолотті гукнула йому навздогін:

— Спершу витягни верхню кнопку, тоді натисни третю знизу, тоді…

— Дякую, я знаю! — гукнув Конрад з вітальні. — Нас учили, як користуватися телевізором!

Пані Бартолотті пішла з гостем до кухні, дала йому сигару, другу взяла собі, наставила води на каву й почала розповідати про свою пригоду. Поки вода закипіла, вона закінчила розповідь, але навіть як та вода вже вся перейшла через торбинку з кавою, пан Егон іще не повірив її словам. Переконала вона його аж тоді, коли показала порожню бляшанку, порожній пакуночок з-під живильного розчину, документи й листа.

— Яка прикра історія, — мовив пан Егон. — Страшенно прикра!

Пані Бартолотті кивнула головою. Її гість пильно дивився на чорні блискучі носаки своїх лакованих черевиків.

— Ви всі тут? — почувся у вітальні голос із телевізора.

— Та-ак, — нерішуче мовив Конрад, і щонайменше сто дитячих голосів із студії телебачення гукнуло: — Та-ак!

Пан Егон і далі не зводив очей зі своїх черевиків.

— Скажи ж бо щось, Егончику, — попросила пані Бартолотті.

— Відішли його назад, — тихо мовив пан Егон.

— Як тобі не соромно! — сказала пані Бартолотті ще тихіше, схопила його за руку, стягла з крісла й повела через кухню й передпокій до дверей вітальні. — Глянь, — прошепотіла вона.

Пан Егон зазирнув до вітальні й побачив на екрані пластмасового крокодила з зеленою лускою, червоними блискучими очима і синім

хвостом, що підкрадався до невинного, безтурботного хлопчика в червоній шапочці. Хлопчик мав дерев'яну голову.

А на стільці перед телевізором пан Егон побачив Конрада в блакитній шапочці з золотим дзвоником. Очі в нього були широко розплющені, рот розтулений, вуха червоні, мов буряк, русяве волосся, що вибилося з-під шапочки, розкуйовджене, а вказівний палець правої руки притиснутий до кінчика носа. Надзвичайно вродлива, мила, беззахисна дитина.

— Ну? — запитала пані Бартолотті.

— Ні, — промурмотів пан Егон і скрушно похитав головою, — цього хлопчика не можна відсилати назад!

— Отож-бо! — мовила пані Бартолотті.

На екрані хлопчик з дерев'яною головою в червоній шапочці, що виявився не таким безтурботним, саме вбив пластмасового крокодила, і сто дітей на телестудії заверещали, як мавпи. Конрад відвів пальця від носа і сказав:

— Бідний крокодиле, біднесенький, як мені тебе шкода!

Потім підвівся й вимкнув телевізор. Ще не встиг крокодил випростати всі чотири лапи, як зображення зникло.

— Тобі таке не подобається? — запитав Пан Егон. (Він у дитинстві теж не любив таких вистав.)

— Треба мати співчуття до тварин! — відповів Конрад.

— Але ж це крокодил, Конраде! — вигукнула пані Бартолотті. — Крокодил — погана тварина, він їсть людей з усіма кісточками й тельбухами!

— Цей крокодил у телевізорі хотів лише спати, — заперечив Конрад. — А той у червоній шапці збудив його, бо репетував на все горло.

— Але ж крокодил підступно підійшов іззаду! — вигукнула пані Бартолотті. (Вона в дитинстві дуже любила такі вистави.)

— По-моєму, тварини не знають, що означає підступно підійти ззаду, — мовив Конрад.

— Так, але… — промурмотіла пані Бартолотті.

— По місцевості, де живуть хижі звірі, той у червоній шапці взагалі повинен їздити тільки в закритій машині, — сказав Конрад. — Так набагато безпечніше і для крокодила, і для нього самого.

— Так, але… — знов промурмотіла пані Бартолотті.

— Ніяких "але"! — вигукнув пан Егон, і в голосі його забриніла бурхлива радість. — Ніякісіньких "але"! Хлопець правду каже! Взагалі він, як на свій вік, надзвичайно розумний!

Пан Егон дивився на Конрада з величезною прихильністю. Раніше він ніколи не дивився на дітей з величезною прихильністю; не дивився навіть просто з прихильністю.

Та прихильність переросла в захват, коли хлопчик запитав:

— Скажіть, будь ласка, чи не пора вже йти спати?

— Ти стомився? — запитала пані Бартолотті.

— Справа не в тому, — відповів Конрад. — Діти рідко бувають стомлені, коли їм пора спати.

Про те, коли дітям пора спати, пані Бартолотті знала так само погано, як і про те, коли їм можна їсти морозиво. Вона лише пам'ятала, як дитиною голосила, мов несамовита, коли її відсилали спати, а потім ще довго хлипала в ліжку. Тому сказала Конрадові:

— Сиди, скільки тобі заманеться. Ти сам помітиш, коли захочеш спати! — На цьому слові пані Бартолотті згадала, що дитяче ліжко, яке вона купила, ще не привезли, й додала: — З тобою все ясно. Ти підеш спати, як привезуть ліжко.

І Конрад погодився на це.

Конрадові й досі ще не хотілося по-справжньому їсти.

— Може, з'їси цукерок? — запитала пані Бартолотті.

— Солодощі ввечері, перед сном, дуже-дуже шкідливі, — відповів він.

Та пані Бартолотті однаково простягла йому до рота шоколадний цукерок із малиновою начинкою і мигдалем. Вона тримала його в Конрада перед губами доти, доки той розтулив їх, тоді швидко засунула цукерок йому в рот.

— Ти, Берточко, нічого не тямиш! — дорікнув їй пан Егон. — Хлопчик розумніший за тебе, знає, якої шкоди солодощі завдають зубам. Радій, що маєш таку дитину!

Пані Бартолотті промимрила щось схоже на "дурниці". Вона пильно вдивлялася в Конрадове обличчя, хотіла не пропустити тієї миті, коли воно засяє з утіхи, — адже цукерок був на диво смачний. Проте обличчя в хлопця не засяяло, а, навпаки, посмутнішало. Він доїв цукерок і сказав:

— Дякую, цукерок смачний, але мені тяжко.

— Пусте, — засміялася пані Бартолотті. — Від одного маленького цукерка не буває тяжко в животі. Щоб було тяжко, треба з'їсти їх цілу торбинку!

Конрад похитав головою і пояснив, що йому від цукерка тяжко не в животі, а на душі, оскільки їсти цукерки перед сном заборонено. Йому, сказав він, завжди тяжко від того, що заборонене. Це в нього закладено. Він сумно сказав, що досі завжди пишався, коли після порушення заборони йому було тяжко, бо це один із найважливіших навчальних предметів, які вони проходять у відділі остаточної обробки.

— Це зветься "почуттям провини", — пояснив Конрад, — і готові вже діти, які цього не засвоїли, взагалі не виходять з фабрики.

Сказавши це, він злякано замовк, бо не мав права говорити про фабрику, якщо на те не було пекучої потреби.

— Який жах! — промурмотіла пані Бартолотті.

Зате пан Егон вигукнув:

— Такого чудового хлопця я зроду не бачив! Якби всі діти були такі, я б давно завів собі сина чи дочку! Такий вихований, ласкавий, ґречний, чемний семирічний хлопчик — просто скарб!

— Егончику, ти дурний, — мовила пані Бартолотті.

Та пан Егон не слухав її, він захоплено розводився про Конрадові чесноти.

Пан Егон говорив ще довго, не замовк навіть тоді, коли нарешті привезли дитяче ліжко. Говорив, поки пані Бартолотті натягала пошивку на подушку, поки вона застеляла матрац простиралом, говорив, поки вона вбирала в пішву найкращу і найм'якшу свою ковдру. Говорив увесь час про те саме: що така чудова, вихована, слухняна дитина, як Конрад, — величезна рідкість і що така дитина потребує догляду, особливого догляду, якого їй не може дати пані Бартолотті.

Пані Бартолотті кивала головою, бо, підбиваючи подушку й стелячи постіль, не дуже прислухалася до його слів. Та коли вона вловила в тій довгій промові тричі вимовлене через короткі проміжки слово "батько", то перестала кивати головою. Вона гукнула йому:

— Хвилинку, Егончику!

Тоді затягла ліжко до спальні, повернулася, сіла навпроти пана Егона в крісло-гойдалку і запитала:

— Скажи мені, Егончику, що ти торочив про батька?

— Хлопчикові конче потрібен батько, — відповів пан Егон.

— В нього ж він є! — вигукнула пані Бартолотті. — Про це написано в метриці! Його батько — Конрад Август Бартолотті!

— Якщо Конрад Август Бартолотті його батько, — заперечив пан Егон, і на лобі в нього пролягли чотири глибокі зморшки, — то хай негайно повертається й бере на себе виховання цієї чудової дитини! Це ж його обов'язок.

Почувши таке, пані Бартолотті розлютилася.

— Мені не треба ніякого Конрада Августа Бартолотті! — закричала вона. — Я колись послала його до бісової матері, і туди йому й дорога, хай там сидить!

— Коли так, то його повинен хтось замінити, і я… — почав пан Егон, але не докінчив, бо на порозі з'явився голенький Конрад і запитав, де він міг би помитися і чи є в хаті для нього зубна щітка.

Зубної щітки для Конрада в хаті не було.

Але пані Бартолотті, зітхнувши, принаймні вирішила витягти з умивальника джинси й пуловер, щоб хлопчик мав де помитися.

— Почекай хвилинку, — мовила вона, — я зараз приберу у ванній кімнаті!

І вона ще тричі зітхнула. Їй було дуже шкода себе, бо прибирання вона вважала за найгіршу в світі роботу.

Коли вона повернулася до вітальні, пан Егон і Конрад сиділи поруч і всміхалися.

— Я вже його батько, — заявив пан Егон. — Конрад погодився на це.

Хлопчик кивнув головою. Пані Бартолотті глянула на Егона, тоді на Конрада і, зітхнувши, сказала:

— Ну що ж, мені однаково.

Насправді їй не було однаково. По-перше, вона не була певна, що семирічному хлопцеві неодмінно потрібен батько. А по-друге, подумала вона, коли й потрібен, то не така пісна зануда, як Егон. Приятелем два дні на тиждень він іще може бути, але ж не батьком!

Проте Конрад так радісно всміхався, Що вона знов сказала:

— Ну що ж, мені однаково!

За кілька хвилин Конрад лежав уже в ліжку й спав, мов янголятко, як висловився пан Егон. Пані Бартолотті сиділа зі своїм гостем у вітальні.

— Завтра тобі доведеться піти з Конрадом до школи й записати його туди, — сказав пан Егон.

— Завтра неділя, — відповіла пані Бартолотті. — У школі немає уроків.

— Ну, то післязавтра, — мовив пан Егон.

І додав, що вже передчуває ту величезну батьківську радість, яку йому в майбутньому даватиме Конрад, коли приноситиме додому самі п'ятірки. Пані Бартолотті нічого не сказала про свою материнську радість з приводу майбутніх Конрадових оцінок. Вона хотіла додивитися по телевізору детектив, але пан Егон не дав їй.

— Кинь той дурний телевізор! Мені треба поважно поговорити з тобою. Сказати тобі кілька слів.

Отже, пані Бартолотті не ввімкнула телевізора, а слухала, що їй казав аптекар. А він сказав не кілька слів, а сто тисяч, і коли нарешті скінчив, то було вже за північ. Пані Бартолотті позіхнула й мовила:

— Бувай, Егончику.

Вона дала йому ключа, щоб він замкнув за собою двері, а сама тихенько лягла у своє ліжко — боялася збудити Конрада. Та хоч яка вона була стомлена, а заснути не могла. В голові у неї гули Егонові слова:

"Ти повинна обтесатися, стати зовсім іншою, поважнішою, як і личить матері!

Ти повинна дбати про свій вигляд, не гасати більше по місту в такому чудернацькому вбранні!

Ти повинна відтепер прибирати в помешканні, щоденно готувати їсти, зважувати кожне своє слово, казати тільки те, що можна перед семирічним хлопцем, що йому корисно почути!

Ти повинна, ти повинна, ти повинна..."

Коли ці повчання зо дві тисячі разів промайнули в її голові, всі сто тисяч Егонових слів змішалися докупи. Вона заснула, але й уві сні, в глибокому сні, голосно стогнала й бубоніла: "Ти повинна, ти повинна..."

Другого дня пані Бартолотті прокинулася багато раніше, ніж звичайно. Вона протерла очі й глянула на Конрадове ліжко навпроти. Воно було порожнє. Пані Бартолотті перелякано схопилася з ліжка, — на мить їй здалося, що Конрад їй тільки приснився. Вона помчала до вітальні й побачила там хлопчика в кутку серед іграшок. Він уже вмився, причесався й тепер складав кубики. Складаючи їх, він проказував:

— Це одиниці, це десятки, а це сотні.

— Що ти робиш, Конраде?

— Вчуся рахувати, — відповів хлопець. — Я ж бо завтра піду до школи. Тому хочу приготуватися як слід.

— Як слід, як слід, — буркнула пані Бартолотті, йдучи до кухні, а коли впевнилась, що Конрад її вже не почує, додала: — Терпіти не можу цих слів! Вони такі самі гидкі, як і "сумлінно", "щоденно", "ввічливо". Тьху, хай їм біс!

Пані Бартолотті взагалі не любила багатьох слів. Крім "порядно", "ввічливо", "сумлінно" й "щоденно", вона не зносила ще слів "доцільно", "розважно", "неухильно", "повчально", "пристойно", "чемно вихована", "по-господарському", "личить" і "належить".

Отож пані Бартолотті поралась у кухні, готувала каву, варила яйця, смажила спеціально для Конрада омлет з малиною і думала про всі ці ненависні, неприємні слова. Думала вона також про сто тисяч Егонових слів, а сама тим часом прибрала все з кухонного столу, застелила його рожево-зеленою квітчастою скатертиною і принесла з шафки у вітальні пластмасовий сервіз на двадцять чотири особи (звичайно, тільки його дванадцяту частину). Посеред столу, оскільки під рукою не було ніяких квіток, вона поставила в склянці з водою пучок зеленої цибулі й пучок петрушки. Потім оглянула стіл і подумала: "Тепер навіть Егон похвалив би мене. Кращого сніданку жодна мати не приготує".

Конрад випив каву, з'їв омлет, булочку з маслом і булочку з шинкою.

— Ти, видно, дуже голодний, — мовила пані Бартолотті.

— О ні, — відповів хлопчик, — я вже дуже наїдений, насилу їм.

— То не їж.

— Але ж треба все з'їсти, що покладено на стіл, а особливо те, що покладено на тарілку, — пояснив Конрад.

Пані Бартолотті швидко забрала зі столу решту булочок, чималий шматок шинки й сир і сховала все до буфета. Тепер на столі ре було нічого їстівного, і Конрад з полегкістю відітхнув.

Звичайно пані Бартолотті в неділю працювала. Але сьогодні подумала: в неділю семирічному хлопцеві, напевне, краще побути на

свіжому повітрі. Погуляти або пограти в м'яча. Може, Конрад захоче піти в парк розваг або в звіринець.

Проте Конрад не захотів нікуди йти. Ні в звіринець, ні в парк розваг, ні на свіже повітря. Він заявив:

— Я хотів би сьогодні підготуватися до школи. Я вже вмію рахувати, писати й читати. В нас був добрий підготовчий курс. Але, звичайно, я не знаю, що встигли засвоїти діти мого віку в тутешній школі. — І він попросив пані Бартолотті: — Підіть, будь ласка, до якогось семирічного школяра й позичте в нього шкільні підручники, щоб я зміг їх переглянути.

— То ти не хочеш іти до першого класу? — запитала пані Бартолотті й пояснила: — Перший клас напевне далеко не втік, бо навчається лише один місяць. За такий час багато не встигнеш!

Конрад похитав головою і сказав, що й гадки не мав іти до першого класу. Він значно розумніший за пересічних дітей, тому шкода було б не використати як слід його духовних здібностей. Він піде щонайменше до другого класу.

Пані Бартолотті знов зітхнула. Тоді спустилася на другий поверх — сама вона мешкала на третьому — й подзвонила в двері, що були просто під її дверима. Там мешкали Рузіки. Їхня дочка Кіті мала сім років і ходила до другого класу. Двері відчинив пан Рузіка. За ним стояла Кіті і з цікавістю дивилася на гостю. Позад Кіті стояла пані Рузіка й дивилася на гостю ще з більшою цікавістю. Пані Бартолотті досі ніколи не розмовляла з ними, хоч Рузіки мешкали в цьому будинку вже п'ять років. Пані Бартолотті взагалі мало розмовляла з мешканцями будинку, бо вони не дуже хотіли розмовляти з нею. Мешканці будинку вважали пані Бартолотті химерною особою. Через її чудернацький одяг. І через те, що вона надто яскраво малювала обличчя. І через те, що часто розмовляла на сходах сама з собою.

Пані Бартолотті й гадки не мала, що мешканці будинку вважали її химерною, та коли всі троє Рузік зацікавлено витріщили на неї очі, вона відчула, що її прохання звучатиме досить дивно. Бо яка доросла жінка піде позичати шкільні підручники?

— Ви чогось хотіли? — запитав пан Рузіка.

У голові в пані Бартолотті завирували думки: вона силкувалась вигадати щось. Може, сказати: "До мене приїхав у гості небіж і хоче щось почитати". Чи: "Я повинна виткати килим, на якому було б щось із читанки". Чи: "На двадцять третій сторінці "Арифметики" є дуже гарний малюнок, мені треба подивитися на нього".

— Ви чогось хотіли? — знов запитав пан Рузіка.

Усі брехні, які спадали на думку пані Бартолотті, здалися їй безглуздими. Тому вона сказала правду:

— Мій син завтра йде до школи і хотів би спершу переглянути підручники. А ваша дочка також ходить до другого класу, то я подумала собі: чи не позичили б ви йому ці книжки на сьогодні до вечора. А ввечері я їх поверну.

Пан Рузіка й пані Рузіка були вихована люди і, як належить вихованим людям, утрималися від запитань. Щоправда, на обличчях у них проступив вираз безмежного подиву і збентеження, але вони відповіли в один голос:

— Авжеж, позичимо, залюбки!

Кіті Рузіка теж була дуже вихована дитина, але, звичайно, ще не така вихована, як дорослі. За сім років, прожиті на світі, вона ще не встигла опанувати всіх тонкощів вихованості, тому запитала:

— У вас є син, пані Бартолотті?

— Цить, — прошепотіла пані Рузіка, а тоді додала ще тихіше: — Про таке не питають!

Кіті кивнула головою і побігла до кімнати по читанку й підручник з арифметики. Пані Бартолотті взяла в неї книжки, подякувала й побігла сходами нагору. Пан Рузіка зачинив двері.

— Вони зовсім не здивувалися, — мовила сама до себе пані Бартолотті, відмикаючи свої двері. — Та й чого б вони мали дивуватися? Хіба диво, що жінка має сина?

Та якби пані Бартолотті могла бачити крізь підлогу, то помітила б, що все-таки вона і її син викликали неабиякий подив. Бо Рузіки й досі стояли в передпокої за вхідними дверима. І всі троє Дивилися на двері й перемовлялись:

— У неї є син! Семирічний син! Я збожеволію. У неї є син!

Потім пані Рузіка обурено шморгнула носом і сказала:

— Щоб я провалилась на цьому місці, коли в неї є син!

А пан Рузіка додав:

— А коли є, то де його підручники? І якщо йому сім років, то чому він аж завтра йде до школи?

А Кіті Рузіка запитала:

— Можна мені буде потім побігти й глянути на її сина?

— Так просто не можна, адже вона тебе не запрошувала, — відповіла пані Рузіка.

— Я можу піти по свої книжки, — мовила Кіті.

— Це поважна причина, — відповів пан Рузіка, — але не йди дуже рано. Щоб не склалося враження, що ти надто цікава. А після обіду можеш побігти.

Кіті дуже втішилась і почала нетерпляче очікувати, коли нарешті настане те після обіду.

Конрад страшенно зрадів, коли отримав читанку й підручник з арифметики. Але трохи злякався, побачивши, що Кіті понамальовувала на берегах підручника з арифметики повно чоловічків і квіток. А в читанці всі великі літери "О" були зафарбовані в яскраві кольори.

— Хіба дітям таке дозволено? — запитав він.

Пані Бартолотті добре не знала, чи дітям таке дозволено. І сказала, що, коли вона сама була дитиною, дітям такого не дозволяли.

— Але це було так давно! — додала юна. — Може, відтоді в школах усе змінився.

— Мабуть, так, — з полегкістю мовив Конрад.

Пані Бартолотті принесла йому олівця, кулькову ручку й багато паперу в лінійку та в клітинку. Він заходився рахувати, гортати підручники, читати вголос і про себе, писати слова й речення. Прочитавши якесь речення чи зробивши підрахунок, він щоразу кивав головою. Пані Бартолотті побачила, що вона там зайва, й вирішила нарешті дов'язати торочки до зеленого килима. Цей килим вона мала віддати замовникові два тижні тому. Але їй так нудно було в'язати

торочки, що вона відкладала цю роботу з дня на день і з тижня на тиждень. Вона завжди відкладала нудну роботу, аж поки відчувала, що їй украй потрібні гроші. А тепер їй гроші були вкрай потрібні! Адже вона витратила всі свої заощадження на одяг для Конрада.

Пані Бартолотті витягла моташку зелених вовняних ниток і дошку. Вона намотала нитки на дошку, тоді розрізала їх усі ножицями впоперек. Так у неї вийшов товстий жмут однакових завдовжки ниток.

— А тепер, дитино моя, візьми гачок і починай засиляти торочки! — сказала сама до себе пані Бартолотті.

— Зараз, мамо, — озвався Конрад.

Минула добра хвилина, поки пані Бартолотті втовкмачила хлопцеві, що "дитино моя" стосувалося не його, а коли він нарешті зрозумів це, задзеленчав дзвоник. Конрад побіг відчиняти двері. Прийшов пан Егон.

— Це ти? — здивувалася пані Бартолотті. — Чого тобі треба?

— Як це? — запитав аптекар. — Може, я вам заважаю?

— Ні, не заважаєш, — відповіла пані Бартолотті, — але субота була вчора, а вівторок буде аж післязавтра.

— Тепер це вже не має значення! Я ж бо став батьком, — пояснив пан Егон.

— Он що! Виходить, це тому ти з'явився, — промурмотіла пані Бартолотті. І, кашлянувши, запитала: — А скільки разів на тиждень, по-твоєму, має приходити батько?

— Скільки зможе, — відповів аптекар-Пані Бартолотті подумала, що, хоч пан Егон вісім годин на день сидить в аптеці, потім у нього повно вільного часу. В нього немає ні дружини, ні приятелів, немає дітей, — крім Конрада, — він не грає в теніс, це ходить на футбол, не читає книжок, не дивиться телевізора, не вибирається на прогулянки й не грає в шахи.

— Ти зможеш приходити часто, — мовила пані Бартолотті. Голос у неї був не дуже веселий.

— Авжеж! — вигукнув пан Егон, і голос у нього був дуже веселий. — Ми тепер будемо разом кожної вільної хвилини. Звичайно, як Конрад не спить. Бо як він спить, батькові не обов'язково бути з ним.

Пані Бартолотті затягала гачком одну за одною торочки по краю товстого килима і від щирого серця бажала, щоб сон у Конрада був міцний, солодкий, а насамперед дуже довгий.

Тим часом пан Егон почав перевіряти, як хлопчик знає арифметику. І не тільки задачі з перших сторінок, а й найважчі, з останніх сторінок. Конрад розв'язував їх усі. Здебільшого навіть швидше за пана Егона. Читати він також умів, як дорослий, і писав без помилок.

— Цій дитині не місце ні в першому класі, ні в другому! — захоплено вигукнув пан Егон. — їй треба йти до третього або й до четвертого класу!

— Семирічний хлопчик не може ходити до четвертого класу, — заперечила пані Бартолотті й люто шарпнула вовняну нитку, що ніяк не затягалася в килим.

— Коли він такий здібний, як мій Конрад, то може!

Пані Бартолотті пустила нитку.

— Твій Конрад? Як це твій?

— Вибач, я хотів сказати: наш Конрад.

— А я кажу: мій Конрад! — крикнула пані Бартолотті. Голос у неї був сердитий.

— Не треба нам сперечатися, Берточко, та ще й при дитині, — мовив пан Егон.

Пані Бартолотті кивнула головою, схопила нитку й протягла її крізь край килима.

— А однаково навіть такий здібний семирічний хлопець не може ходити до четвертого класу. Його просто не приймуть!

— Тоді його треба водити на спеціальні лекції. Повинні десь давати такі лекції для особливо обдарованих дітей!

— Прошу вас, — втрутився в їхню суперечку Конрад, — прошу вас, не треба мені ніяких спеціальних лекцій. Так буде тільки гірше. Я певен, що в другому класі почуватиму себе добре. Адже в школі навчаються не лише читати, писати й рахувати, а й звикають до гурту, вчаться співати, малювати, робити гімнастичні вправи. Цього всього я ще не вмію. І залюбки вчитимусь.

— Ну, якщо ти так хочеш, — мовив пан Егон, — то нехай, про мене!

У читанці Конрад знайшов такі речі, про які не мав ніякого уявлення. Він не знав, що таке проліски, не знав, хто такі святий Миколай і маленький Ісус, які на вигляд троянди, а які гвоздики. Про церкву він також нічого не чув.

Пан Егон насамперед прочитав хлопцеві цілу лекцію про святого Миколая і про маленького Ісуса. Конрад уважно вислухав його. А коли

пан Егон закінчив, він перебіг очима папірець, на якому весь час щось записував, і сказав:

— А тепер я прокажу те, що почув від вас. Маленький Ісус має крила, з'являється з неба, літає скрізь і обдаровує дітей. Багатим дітям дає багато, бідним мало, а дуже бідним не дає нічого. Святий Миколай не має крил, тільки має золоту патерицю. Він приходить на три тижні раніше за маленького Ісуса і всім роздає подарунки. Так?

Пані Бартолотті пирхнула, а пан Егон, затинаючись, мовив:

— Бачиш, Конраде, це… мабуть, я не так… не зовсім добре… бачиш, я…

— Не клей дурня, Егончику, — перебила його пані Бартолотті, а тоді звернулася до Конрада: — Все те, що він набалакав, — неправда, геть усе! Немає ніякого малого Ісуса, немає святого Миколая, і немає ніякого зайця, що передає дітям гостинці.

— Кого немає? — перепитав Конрад.

— Зайця! — вигукнула пані Бартолотті. — Все це вигадки, що їх батьки й бабусі розповідають своїм дітям та онукам.

— А навіщо?

Пані Бартолотті здвигнула плечима.

— Хіба я знаю! Мабуть, дорослим дуже приємно забивати дітям баки всілякою брехнею, їм тоді здається, що вони дуже дотепні й розумні…

— Ну, Берточко, я прошу тебе… — спробував був утрутитись пан Егон.

— Дай мені докінчити! — крикнула пані Бартолотті. — Я ж кажу правду. Дорослі весь час дурять дітей. Весь час торочать: дивіться лишень, які ми дужі, дотепні, які мудрі й добрі…

— Ну, Берточко, прошу тебе! Такого не кажуть перед дітьми, — прошепотів пан Егон. — Берті, прошу тебе, стримайся!

— Що правда, те правда! — сердито сказала пані Бартолотті. — І для дітей також правда!

— Годі, Берточко, не треба нам сваритися, — благально мовив пан Егон.

— Ти мене нервуєш! — гримнула на нього пані Бартолотті.

Пан Егон зітхнув і вирішив краще піти з Конрадом погуляти.

— Спершу ми подивимось на церкву, а тоді підемо на квітковий ринок; може, знайдемо там троянди, гвоздики й проліски. Біжи, Конраде, бери шапку, й ходімо. Мама сьогодні трохи не в гуморі!

Конрад узяв шапку.

— Я готовий, тату, — мовив він, тоді звернувся до пані Бартолотті: — До побачення, мамо.

І вийшов разом з паном Егоном. Пані Бартолотті дивилася їм услід, і обличчя в неї аж кривилося з гніву. Коли двері за ними зачинилися, вона сказала:

— Ну добре, якщо вже та дитина є, то нехай буде. Проти неї я нічого не маю. Але батько мене дратує. Він мені зовсім ні до чого. І я його не замовляла!

Того дня майже нічого більше не сталося. Кіті Рузіка прийшла по свої підручники й дуже розчарувалась, коли почула від пані Бартолотті, що її син подався з батьком гуляти. Дівчинка пробула в неї півгодини, сподіваючись, що, може, той син скоро повернеться. А коли вона просиділа ті півгодини у вітальні біля пані Бартолотті, читаючи й розглядаючи Конрадову книжку з малюнками, розчісуючи коси чудовій ляльці, у двері знов подзвонили. Цього разу прийшла пані Рузіка.

— Вибачте, що моя дочка так довго вам заважає, — звернулася вона до пані Бартолотті солодким як мед голосом. — Ми дозволили їй тільки піти по свої книжки!

А потім сказала дочці іншим голосом, гірким, як жовч:

— Ходи вже, Кіті, обід захолов. Так довго не сидять у гостях, коли приходять непрохані!

Пані Бартолотті почала її запевняти, що в неї кожен може сидіти скільки завгодно, навіть коли прийшов непроханий.

— Ні, ні, це нечемно, — мовила пані Рузіка, знов солодким як мед голосом.

Пані Бартолотті хотіла подарувати Кіті ляльку, але пані Рузіка заявила, що таких дорогих подарунків брати не можна.

— Про це не може бути й мови! — крикнула вона дочці, що вже простягла була руки до ляльки.

— Та вона ж нам не потрібна, — сказала пані Бартолотті.

Кіті благально вигукнула:

— Мамо, дозвольте мені взяти її!

Але пані Рузіка стояла на своєму:

— Так не можна. Ну чого б я мала її брати! Ні, справді, так не можна.

Вони довго торгувалися: разів із тридцять одна пропонувала ляльку, а друга відмовлялася. Нарешті в пані Бартолотті урвався терпець:

— Та не ви ж її маєте брати, а ваша дочка. А вона хоче ляльки!

Кіті радісно підхопила:

— Так! Хочу! Справді!

Вона схопила ляльку й так міцно притисла до себе, що пані Рузіка побачила: Кіті не віддасть її назад. Тому вона мовила солодким як мед голосом:

— Ну, то гарненько подякуй, Кіті.

І Кіті сказала:

— Красно дякую.

Після цього пані Рузіка підштовхнула дочку до дверей. Спускаючись сходами, вона ще тричі буркнула:

— Справді, без цього можна було обійтися!

Пані Бартолотті зачинила за гістьми двері й подумала, що з людьми дійсно-таки буває дуже важко, всі нерви з тебе висотають. Тоді похопилася, що треба готувати вечерю, а її, властиво, нема з чого

готувати, бо нічого не куплено. Потім їй спало на думку, що повечеряти можна й не вдома — замовити печеню з солодким перцем і грибами, а до неї смажену картоплю. Далі вона згадала, що нічого з цього не вийде. Бо ні в течці, ні в шкіряній сумці, ні в пластмасовій коробці, ні в гаманці не залишилося грошей. До такого пані Бартолотті звикла й зовсім не журилась, як часом залишалася без вечері. Але тепер вона згадала сто тисяч Егонових слів і мовила сама до себе:

— Дитино моя, ти повинна приготувати Конрадові порядну, тривну і смачну вечерю.

Пані Бартолотті сіла у вітальні в крісло-гойдалку й запалила сигару. Після того, як вона три рази по три затягнеться димом, їй напевне спаде щось на думку. Так завжди було, треба тільки почекати. Вона палила, гойдалася в кріслі й чекала. І аж коли затяглася димом п'ять разів по три, нарешті надумала, де взяти гроші. "Сердешний Егон, — міркувала пані Бартолотті, — водно хоче бути батьком. Що ж, він тепер Конрадів батько. А батько повинен платити аліменти, й сьогодні ж таки. Тоді я матиму за що піти з Конрадом кудись повечеряти".

Ось що спало на думку пані Бартолотті. І коли Егон із Конрадом повернулися з прогулянки, вона негайно поділилася з аптекарем своїми міркуваннями. Почувши їх, пан Егон кумедно скривився, тоді, затинаючись, сказав, що він до цього не готовий і не має з собою стільки грошей.

— То дай мені хоч завдаток, — мовила пані Бартолотті.

Пан Егон розщедрився на двісті шилінгів. Це її задовольнило, бо за ці гроші вона могла замовити дві порції печені з солодким перцем, грибами й смаженою картоплею, та ще й на десерт морозива та яблучного соку.

Потім пані Бартолотті з Конрадом подалися до ресторану "Біля прудкої сарни", а пан Егон подався додому.

Коли вони повернулися з ресторану, Конрад відразу ліг спати, а пані Бартолотті дов'язала ще метр торочок на килимі.

— Щоб завтра знов у хаті були гроші, — сказала вона.

Більше того дня нічого не сталося. Зате другого дня, в понеділок, сталося багато чого.

Вранці пані Бартолотті прокинулась о пів на п'яту, вперше в своєму житті так рано. Вона тихенько вибралася з ліжка, бо не хотіла будити Конрада, та виявилося, що хлопець прокинувся раніше за неї.

— Я вже давно не сплю, — пояснив він, — бо наперед радію, що йду до школи.

Пані Бартолотті пішла до ванної кімнати, глянула в дзеркало й переконалася, що сьогоднішній день для неї буде нелегкий.

— Стара, далі нікуди, і бридка, далі нікуди, — промурмотіла вона, дивлячись на своє віддзеркалення. І подумала: в школі їй не повірять, що вона Конрадова мати, вважатимуть, що вона його бабуся або й прабабуся.

Під час сніданку вона розбила підставку на яйце і чашку, так у неї тремтіли руки.

— Що з вами? — запитав Конрад. — Коли людина така, як тепер ви, то це означає, що вона знервована?

Так, мовила пані Бартолотті, вона трохи знервована, бо не знає, як їй пояснити в школі, що Конрадові сім років, а він іще не ходив до школи, та однаково хоче вчитися в другому класі.

— У третьому, — сказав Конрад. — Я вночі думав про це. Другий клас мені не підходить. Надто мені там було б нудно.

— Але ж тобі потрібне свідоцтво за другий клас! Без нього тебе не візьмуть до третього.

Конрад підійшов до кухонного буфета и витяг з шухляди пластмасову блакитну папку, в якій лежали його папери. У папці була кишенька, якої пані Бартолотті раніше не помітила. Конрад дістав із тієї кишеньки цупкий ясно-зелений папірець.

— Ось моє свідоцтво, — сказав він.

— За який клас? — запитала пані Бартолотті.

— Клас треба вписати самому, — пояснив Конрад і подав їй свідоцтво.

На папірці було надруковано товстими чорними літерами: "СВІДОЦТВО". А під ним — "Конрада Бартолотті". Ще нижче стояли оцінки, самі п'ятірки, — з гімнастики, співів, малювання, поведінки, читання, письма, арифметики, природознавства й мови.

На другому боці ясно-зеленого папірця було надруковано:

"Учень Конрад Бартолотті..... засвоїв матеріал..... класу і переведений до..... класу".

А трохи нижче знов нерозбірливий підпис, напевне, той самий: "Гунберт", чи "Гонберт", чи "Монберт".

Над підписом стояла кругла печатка, назву установи на якій теж не можна було прочитати.

— А з якої школи це свідоцтво? — запитала пані Бартолотті.

Вона перевернула ясно-зелений аркушик і над товсто надрукованим написом "СВІДОЦТВО" побачила інший, надрукований ще товщими літерами:

"НІМЕЦЬКА ШКОЛА В КАЙРЕ (КОНГО) НА ПРАВАХ ГРОМАДСЬКОЇ"

— Збожеволіти можна, — прошепотіла пані Бартолотті.

— Чого? Що там самі п'ятірки? — запитав Конрад.

— Ти ж ніколи не був у Конго! Чи був? — мовила пані Бартолотті.

— На жаль, не був, — відповів Конрад. — Але не турбуйтеся, свідоцтво справжнє. Навчальний відділ нашої фабрики є філією школи в Кайре. Отже, все буде гаразд. — Конрад кашлянув і повів далі: — І в Кайре починають навчання з чотирьох років, тобто в моєму віці йдуть до третього класу. З цим теж усе гаразд.

Та однаково його слова не зовсім переконали пані Бартолотті, що все гаразд. Вона рада була, що зможе показати в школі свідоцтво, але все-таки трохи хвилювалася.

— Ну, а як тебе запитають про ту школу в Кайре? Що ти їм скажеш? — мовила вона.

Конрад запевнив її, що про школу в Кайре знає більше за пересічного тутешнього вчителя. З цього погляду він підготовлений Дуже добре.

— Коли так, то ходімо, — зважилася пані Бартолотті.

Вона сховала свідоцтво, медичну довідку та метрику в сумку й надягла заячу шапку 1 заяче хутро.

— Хвилиночку, мамо! — вигукнув Конрад. — Дайте-но мені свідоцтво.

Пані Бартолотті дістала з сумки свідоцтво.

— І ручку, — попросив Конрад.

Пані Бартолотті дала йому свою ручку.

Конрад написав після свого прізвища з другого боку, там, де були крапки, — "відмінно", після слова "матеріал" — "другого", а перед останнім словом — "третього". Отже, тепер у свідоцтві стояло:

"Учень Конрад Бартолотті відмінно засвоїв матеріал другого класу і переведений до третього класу".

Конрад почекав, поки просохло чорнило, й повернув свідоцтво пані Бартолотті. Вона знову сховала його в сумку. Конрад надяг блакитну шапку з дзвоником і курточку з клаптиків.

На сходах, уже майже внизу, їх наздогнала Кіті Рузіка з ранцем за плечима. Вона зацікавлено глянула на Конрада й запитала:

— Ти також ходитимеш у другий клас?

Конрад похитав головою.

— Я передумав, — відповів він. — Піду в третій.

Ця відповідь так здивувала Кіті Рузіку, що вона зупинилася, наче вкопана. Вона стояла на сходах і дивилася вслід Конрадові й пані Бартолотті, поки вони зникли на вулиці.

Щоб попасти до школи, треба було пройти вуличку, де мешкала пані Бартолотті, тоді звернути на головну вулицю, поминути сім блочних будинків і знову звернути на Вузеньку вуличку.

Коли вони вже йшли головною вулицею, пані Бартолотті мовила:

— Слухай, Конраде, по-моєму, не треба було казати Кіті Рузіці, що ти…

Конрад перебив її:

— Знаю, я вже помітив. Більше я не буду такий необачний.

Коли вони досягли сьомого будинку й звернули на вузеньку вуличку, Конрад сказав:

— Розумієте, мамо, мені, властиво, не дуже приємно бути таким, таким… — він пошукав відповідного слова і знайшов його, аж як вони опинилися перед шкільною брамою, — таким потайним. Я б волів казати всім правду, але надзвичайні обставини вимагають надзвичайних заходів, так нам завжди казав керівник відділу остаточної обробки.

— І він мав слушність, — мовила пані Бартолотті.

— А я ж до певної міри й сам надзвичайна обставина, — повів далі Конрад, — бо з'явився на світ не так, як більшість дітей. Тому, певне, в моєму випадку надзвичайні заходи виправдані.

— Авжеж, — погодилась пані Бартолотті, відчиняючи браму. — Авжеж. Тільки я ось що тобі скажу, Конраде. Не сердься, але мені здається, що ти повинен зробити ще один надзвичайний захід — розмовляти в директора не так по-дорослому.

— А я хіба розмовляю по-дорослому? А як треба розмовляти по-дитячому?

— Я й сама не знаю, бо майже не спілкувалася з семирічними дітьми, — промурмотіла пані Бартолотті, підіймаючись сходами на другий поверх. — Та мені здається, що семирічні діти говорять простіше, вони ще не знають стільки слів, як ти.

— Яких слів?

Пані Бартолотті не встигла відповісти, бо вони вже стояли перед дверима з табличкою "ДИРЕКТОР".

А біля дверей на них чекав аптекар Егон у чорному костюмі, в чорній краватці і з чорною течкою під пахвою.

— Егоне, Егончику, а ти чого тут? — вигукнула пані Бартолотті.

— Цить! — спробував утихомирити її пан Егон і пошепки пояснив: — Зрештою, я ж батько. Часом би виникли якісь труднощі, я буду вам потрібен. Повинен же я вас боронити!

Пані Бартолотті зітхнула так голосно, що він знов цитьнув на неї.

— Егоне, прошу тебе, йди додому або до аптеки, — просичала вона. — Іди куди завгодно, але йди!

— І не подумаю, — просичав у відповідь пан Егон. — Я батько й залишуся тут.

І він постукав у двері.

— Прошу! — почувся зсередини жіночий голос.

Пан Егон відчинив двері й зайшов до кабінету директорки. Конрад і пані Бартолотті рушили за ним. Конрад ухопився за її руку.

— Ви до мене? — запитала досить стара й досить огрядна жінка.

Вона не сиділа за столом, а стояла перед ними, тримаючи в руках купу зошитів.

— Ми хотіли б записати до школи свого сина, — відповів пан Егон.

Досить стара й досить огрядна жінка поклала зошити на стіл.

— Записати? Тепер? Як це? До першого класу? Треба було записувати на початку року. Тепер діти вже вчаться! А крім того, за хвилину восьма. Моя колега, пані Штайнц, захворіла, і я повинна замінити її в третьому "А" класі, зараз буде дзвінок!

— Він іде не в перший клас, а в другий, — пояснив пан Егон.

— У третій! — вигукнула пані Бартолотті, благально дивлячись на аптекаря. — У третій! До другого він уже ходив. — Вона глянула на аптекаря ще благальніше. — В Кайре, в Кайре! В Кайре він ходив до другого класу!

Хоч пан Егон не второпав, що пані Бартолотті мала на думці, але второпав, що йому треба мовчати.

Почувся дзвінок. Пані директорка вдала, що вона просто в розпачі.

— Ну що мені з вами робити? — мовила вона. — Третього "А" самого не можна залишати надовго, бо то жахливий клас. Я мушу йти на урок!

Пані Бартолотті зауважила, що записати хлопця до третього класу — не така забарна справа. Пані директорка сказала, що треба заповнити безліч бланків, а проте сіла до столу й попросила в пані Бартолотті папери, медичну довідку, метрику й свідоцтво за попередній клас. Пан Егон заворожено дивився на свідоцтво "німецької школи в Кайре". Пані директорка теж заворожено дивилася на нього. Вона дуже зраділа, що матиме такого доброго учня і з такої далекої школи, тому заявила:

— Справді, це не така забарна справа. Бо ви маєте з собою всі необхідні папери. А то було б багато мороки.

Потім пані директорка повела Конрада до третього "А", навіть позичила йому зошита, кулькову ручку й олівця, бо Конрад не мав нічого.

Пані Бартолотті й пан Егон дивилися вслід Конрадові, поки він підіймався з директоркою на третій поверх. У пані Бартолотті, яка боялася, що хлопця не так легко буде записати до школи, полегшало на серці. Але пан Егон тихенько постогнував. У нього болів великий палець на лівій нозі, бо пані Бартолотті в кабінеті директорки тричі наступала на нього. Наступала навмисне, тоді, коли пані директорка назвала його "шановним паном Бартолотті", а пан Егон хотів на це сказати: "Вибачте, моє прізвище не Бартолотті". Після слів: "Вибачте, моє…" — пані Бартолотті й наступила йому на палець, і пан Егон стулив рота.

— Як ти смієш відтоптувати мені пальці! Це нечуване зухвальство! — обурено сказав пан Егон, коли вони спускалися сходами.

— Шкода, що довелося відтоптувати їх, але іншої ради не було, — мовила пані Бартолотті.

Насправді, їй зовсім не було шкода. Вона б залюбки ще раз наступила на пальці панові Егону, бо вважала, що він занадто втручається в її і Конрадове життя. Пан Егон був ображений і пошкутильгав до аптеки.

"Може, він такий ображений, що сьогодні більше не з'явиться", — сердито подумала пані Бартолотті. Та вона помилилася.

Опівдні, о дванадцятій годині, пані Бартолотті прийшла до школи по Конрада.

Перед брамою стояв пан Егон. Усе ще ображений, він пояснив пані Бартолотті, що не знав, прийде вона по хлопця чи ні.

— Ти ж бо ніколи не буваєш точна, — сказав він.

Пані Бартолотті просто осатаніла. Бо вона завжди була точна. Коли йшлося про щось важливе, завжди була точна.

— Такі люди, як ти, — закричала вона,' все звертають на інших! Тільки тому, що я не маю чоловіка, тчу килими й густо малюю обличчя, ти заявляєш, що я неточна! Це нечуване нахабство!

— Не кричи, прошу тебе, не кричи, на нас уже дивляться! — мовив аптекар. Тоді витяг з кишені кілька асигнацій і додав: — Ось решта аліментів. Першого числа наступного місяця ти знов отримаєш від мене гроші.

Пані Бартолотті сховала гроші й спробувала всміхнутися. Хоч їй не так легко було всміхнутися. В школі пролунав дзвінок.

— Зараз він вийде, — сказав пан Егон.

— Хоч би йому там сподобалося, — мовила пані Бартолотті.

— Він напевне першого ж дня отримав п'ятірку, — сказав пан Егон.

— Мені до його оцінок байдуже, — мовила пані Бартолотті.

Зі школи спершу сипнув гурт хлопців, потім гурт дівчат, далі гурт хлопців і дівчат, і аж тоді з'явився Конрад.

Він побачив пані Бартолотті та пана Егона й рушив до них. Услід йому хтось гукнув:

— Бартолотті у болоті, Бартолотті у болоті!

Конрад не оглянувся.

— Добре тобі було в школі? — запитала пані Бартолотті.

— Ти отримав п'ятірку? — й собі запитав пан Егон.

Конрад похитав головою.

— Ні? Чому? — розчаровано запитав пан Егон. — Може, ти краще підеш до другого класу?

— Нє, предку, — відповів Конрад. — Нє, справді, нє. Та каламуть, якої тут навчають, однаково й там, і там нудна до безтями. Я не отримав п'ятірки, бо ще не розтуляв писка.

— Конраде, як ти говориш?

Пан Егон був такий вражений, що на лобі в нього проступило сім зморщок.

— Говорю по-дитячому, — відповів хлопчик. — Так само, як інші діти. — Він обернувся до пані Бартолотті. — Мені здається, я зрозумів, що ви мали на думці, коли вранці казали про мою дорослу мову, і здається, що я вже трохи навчився говорити по-дитячому. — Конрад знов обернувся до пана Егона. — Я тому сьогодні нічого не відповідав на уроках, що хотів спершу засвоїти правильну вимову. Завтра… — хлопчик усміхнувся панові Егонові, — завтра я вже відповідатиму й напевне отримаю п'ятірку. Якщо вона вас так тішить!

Конрад ішов головною вулицею між пані Бартолотті й паном Егоном.

— Мені ще дуже важко розрізняти, що означає говорити по-дитячому, а що означає говорити нечемно. Мені ще треба добре вивчити цю різницю.

Коли вони повернули на вуличку, Де мешкала пані Бартолотті, то помітили, що за ними біжить Кіті Рузіка й махає рукою. Пані Бартолотті зупинилася.

— Це, бува, не та нечемна дівчинка, що мешкає під тобою? — запитав пан Егон, а коли пані Бартолотті кивнула головою, додав: — Я не хочу, щоб Конрад спілкувався з нею. Ця дівчинка не раз показувала мені язика!

Кіті Рузіка відразу здалася пані Бартолотті ще приємнішою.

— Мій син спілкуватиметься з цією дівчинкою скільки захоче! — вигукнула вона.

— А мій ні! — вигукнув пан Егон. Кіті була вже зовсім близько, тому Конрад запитав:

— То що мені тепер робити? Спілкуватися з нею чи ні?

— Ти повинен… — почав пан Егон, тоді крикнув: "Ой!" — бо пані Бартолотті знов наступила йому на пальці.

— Чуєш, що каже батько? Ти повинен спілкуватися з нею, — посміхнувшись, мовила пані Бартолотті.

Кіті саме підійшла до них.

— Добрий день, пані Бартолотті, — мовила вона. Панові Егону дівчинка тільки вклонилася, а Конрадові всміхнулась. — Сьогодні мій день народження, — повела вона далі, — і в мене зберуться діти. Я була б дуже рада, коли б і ти прийшов. Ми збираємось о третій! Бувай! До третьої!

Кіті побігла далі. Мабуть, вона тому так поспішала, що до третьої години ще мала багато справ. А Конрад із батьками йшов поволі.

— Я проти, — заявив пан Егон. — Вона невихована дитина!

— Не плещи дурниць! — розсердилась пані Бартолотті. — Вона цілком нормальна дівчинка. Та ще й гарненька!

— Тобі дуже хочеться йти туди? — запитав Конрада пан Егон.

Конрад подумав. Потім сказав, що добре не знає, чи йому дуже хочеться. Але Кіті йому подобається. А крім того, йому здається, що піти до Кіті напевне було б корисно, він міг би там краще навчитися говорити по-дитячому.

Пан Егон зітхнув. І тому, що не хотів нічого забороняти Конрадові, і тому, що боявся за свої пальці. Бо в пані Бартолотті знов з'явився сердитий, грізний вираз на обличчі. Вона сказала:

— Конраде, це справа дуже проста: якщо ти сьогодні підеш до Кіті, то ти мій син, а якщо ввечері тихенько ляжеш у ліжко, то його!

— Зрозуміло, мамо, — мовив Конрад. Проте пан Егон іще не хотів здаватися.

Коли вони підійшли до входу в будинок, він раптом згадав, що мав намір після обіду повести Конрада на чортове колесо.

— Егоне, іди собі до своєї аптеки! — крикнула пані Бартолотті, тремтячи з люті.

Та пан Егон не квапився до аптеки. Саме була обідня перерва. Аптеку він відчиняв аж о другій. В нього була ще ціла година вільна, і він хотів провести її в помешканні пані Бартолотті. Проте вона рішуче запротестувала.

— Нам ніколи! — сказала вона. — У нас немає ще подарунка на день народження. І немає обіду на тебе. І взагалі ми хочемо побути самі, розумієш!

— То до побачення, — сказав пан Егон і сумно поплентався до своєї аптеки.

Конрад стояв і дивився йому вслід. Він також посмутнішав і тихо сказав:

— Мені шкода батька.

— Нема чого його шкодувати. Таку стару зануду!

Пані Бартолотті потягла Конрада додому.

— Він мій батько, і я його люблю!

Конрад ще дужче посмутнішав. Тому пані Бартолотті квапливо запевнила його, що й вона любить Егона. Всім серцем любить! І Конрад знов повеселішав.

Коли вони пообідали, пані Бартолотті почала шукати подарунок для Кіті. Дістаючи з шафи у вітальні іграшковий сервіз, давно колись замовлений, вона помітила, що Конрад хоче поговорити про пана Егона. Він почав із натяків: мовляв, батьки повинні миритися між собою, так краще для дітей, і якщо батьки сваряться, то здебільшого винні обоє. А ще сказав, що всі люди різні й треба бути поблажливим до своїх ближніх.

Пані Бартолотті мила запорошений сервіз і стиха бубоніла:

— Авжеж. — Або: — Так, так. — А сама думала: "Тепер мені не можна й слова сказати про Егона! Бо я знов лютуватиму, почну лаяти його, і Конрад знов посумнішає".

Вона поклала собі перед Конрадом не казати більше про аптекаря нічого поганого. І наступати йому на пальці тільки тоді, коли буде цілком певна, що Конрад не побачить.

За п'ять хвилин до третьої Конрад стояв уже біля дверей у передпокої, готовий іти на іменини. Він тричі вмився, двічі причесався і взувся в щойно начищені черевики. В руках він тримав коробку з-під взуття, загорнену в тонкий рожевий папір. Зверху на коробці був пришпилений зелений бант із двадцяти кілець. А рожевий папір пані Бартолотті весь помалювала маленькими червоними серцями. В коробці був запакований іграшковий сервіз.

— Ну, Конраде, — мовила пані Бартолотті, — тобі можна вже йти.

— Ще немає третьої, — завагався хлопчик.

— Кілька хвилин не мають ніякого значення, — сказала пані Бартолотті.

Та Конрад і далі вагався. На сходах знадвору почулися голоси й сміх. Голоси були дитячі.

— Чуєш, інші гості вже йдуть, — мовила пані Бартолотті.

Конрад кивнув головою, але не рушив з місця.

— І Флоріана запрошено, — сказав він.

— А Флоріан гарний хлопчик? — запитала пані Бартолотті.

— Це той, що кричав мені вслід: "Бартолотті у болоті", такий великий і товстий.

— Він просто хотів пожартувати, — сказала пані Бартолотті й усміхнулася, щоб її слова були переконливіші. Вона не хотіла, щоб Конрад журився.

— Ви справді вірите, що Флоріан хотів пожартувати? — запитав Конрад.

Він так поважно вдивлявся в її обличчя, що пані Бартолотті перестала всміхатися й скрушно похитала головою.

— То навіщо ви так кажете, коли зовсім не вірите в це?

— Щоб ти не журився.

— Невже ви думаєте, що я не журитимусь, якщо ви казатимете неправду? — мовив Конрад.

Потім він запитав, чому є діти, що без будь-якої причини дражнять інших дітей.

— Мені цього не пояснили на фабриці, то поясніть ви, — попросив він.

Проте пані Бартолотті не могла йому цього пояснити, принаймні не могла знайти пояснення так швидко. Вона пообіцяла Конрадові добре поміркувати й відповісти на його запитання, коли він повернеться з гостей.

— Слово честі, що я поміркую над цим, — сказала пані Бартолотті.

— А ви не дурите мене? — спитав Конрад.

— Слово честі, — ще раз сказала пані Бартолотті.

— Ну, то я тепер піду, — мовив Конрад.

Пані Бартолотті притримала двері. Вона стояла й дивилася йому вслід. Коли він був уже на сходах, вона гукнула навздогін йому:

— Якщо той Флоріан, той негідник знов дражнитиме тебе, вріж йому пару гарячих!

Конрад зупинився.

— Врізати пару гарячих? — запитав він. — А що це означає?

Пані Бартолотті вихилилась далеко з дверей і вигукнула:

— Дай йому ляпаса, ось що це означає! Трісни його, синку, по довбешці, заціди його у вухо, усмали по мармизі так, щоб у нього свічки в очах засвітилися!

Конрад похитав головою.

— Цього мене теж не навчили! — сказав він і пішов сходами вниз.

Пані Бартолотті вже не бачила його, але чула, як він подзвонив у двері до Рузік. Відразу ж по тому пролунав голос Кіті Рузіки:

— Привіт, Конраде, добре, що ти прийшов! Заходь! Ох, який гарний пакунок, це буде, напевне, найкращий подарунок на мої іменини!

Потім двері зачинилися. Пані Бартолотті також зачинила двері, зайшла до ванної і густо намалювала обличчя: синім попід очима, червоним уста і рожевим щоки. Тоді подалася до робочої кімнати, сіла до верстата й заходилася далі ткати килим. Вона ткала червону квітку з рожевими цятками на синьому тлі. Квітка виходила не така гарна, як звичайно, бо пані Бартолотті думала не про неї, а про дітей, що дражнять інших дітей. Чому вони дражнять їх? Спершу пані Бартолотті знайшла дуже просте пояснення. "Бо то погані діти, — подумала вона. — Малі паскудники! Такі вони вже лихі вродилися!" Та потім пані Бартолотті згадала, як їй колись завжди казала мати: "Дитино моя, бери приклад зі своєї двоюрідної сестри Луїзи, вона багато чемніша за тебе". Мала Берті дуже не любила слухати ті напучування й щоразу, коли зустрічала свою двоюрідну сестру Луїзу, показувала їй язика і бекала. А ще пані Бартолотті згадала, як вона свого часу гукала вслід малому Гансі, синові сусідів: "Слинько! Слинько!" І подумала: "Чому я так робила? Я ж не була поганою дитиною, не була паскудницею. Мабуть, я тоді дуже пишалася тим, що сама вже не заслинююсь!" І пані Бартолотті зітхнула, бо зрозуміла, що справа з тим дражнінням не така проста й що дуже важко буде правильно пояснити все Конрадові.

Тим часом Конрад сидів у кімнаті Кіті Рузіки біля святкового столу, на якому були виставлені какао, фруктовий торт, ковбаски і яблучний сік. Під стелею висів великий барвистий ліхтар. Крім Конрада й Кіті, біля столу сиділо ще четверо дітей: Флоріан, Антон, Гіті й Міхі. Флоріан і Гіті

ходили до третього класу. До третього "А". Антон і Міхі ходили з Кіті до другого класу. Флоріан був на цілу голову вищий за Конрада. Вони сиділи поряд. Досі Флоріан ще жодного разу не сказав на Конрада "Бартолотті у болоті". Взагалі він досі не озивався до нього жодним словом. Конрад був дуже радий цьому. Гіті й Міхі ставились до нього приязно. Вони були цікаві, як звичайно дівчата, й усе допитувалися, чому він аж тепер приїхав до матері й чому аптекар — його батько, коли він не одружений з пані Бартолотті. Конрад не знав, що їм відповісти, і неабияк зрадів, коли Кіті поклала край їхньому розпитуванню, вигукнувши:

— Дайте йому спокій!

Антон ставився до Конрада неприязно. Він кривився і під столом штурхав його по нозі. Антонові Конрад так не подобався тому, що дуже подобався Кіті. Антон любив Кіті й ревнував її до Конрада. Але Конрад, звичайно, не знав про це. Взагалі він не знав, що означає ревнувати.

Потім Антон, дістаючи шматок торта з великого тареля посеред столу, штовхнув ліктем Конрадову чашку з какао. Чашка перекинулась, какао вилилось на рожеву скатертину, потекло на край столу й закапало на білий килим, яким була застелена підлога.

— Мамо, мамо, мерщій біжіть, какао! — злякано закричала Кіті, бо її мати понад усе любила той білий килим. То була її гордість.

Пані Рузіка прибігла до дитячої кімнати з мокрою ганчіркою і, бідкаючись, кинулась витирати й вимочувати пляму на килимі.

— Невже не можна бути охайнішими? Ви ж не малі діти!

Пляма від какао ніяк не зникала.

— Це не я! Це не я! — загукав Антон. — Це він, це він! — Антон показав пальцем на Конрада.

— Це нечесно! — крикнула Кіті. — Антон бреше!

— Ще мені посваріться тут! — нагримала на дітей пані Рузіка.

Вона завзято терла ганчіркою, і обличчя в неї помалу полагіднішало, бо пляма какао стала ясніша. Нарешті пані Рузіка сказала:

— Переходьте до вітальні, хай пляма висохне. Крім того, там вам буде просторіше. Можете собі гратися — стрибати в мішку чи змагатися, хто донесе до дверей яйце в ложці. Але беріть самі варені яйця. Вони лежать на столі в кухні.

Діти перейшли до вітальні, відсунули в куток стіл і попереносили стільці. Тепер їм було де стрибати в мішку, змагатися, хто донесе до дверей яйце в ложці та склянку води. Хоч Конрад іще ніколи не грав у ці ігри, а виявився дуже спритним. Він перший дострибав у мішку до дверей спальні, єдиний доніс у ложці яйце до кухняних дверей і єдиний не розхлюпав ані краплі води з повної склянки, поки доніс її до дверей ванної. Флоріан упустив яйце, не ступивши й двох кроків, розхлюпав півсклянки води, доки добіг до дверей ванної, і останній дострибав у мішку до дверей спальні. Це його дуже розсердило, і він загукав:

— Бартолотті у болоті! Бартолотті у болоті!

Антон і собі підхопив:

— Бартолотті у болоті! Бартолотті у болоті!

— Якщо ви зараз же не замовкнете, я вас повиганяю геть! — крикнула на них Кіті.

Антон і Флоріан замовкли, але позирали на Конрада лихим оком.

Кіті на день народження подарували вікторину, і вона захотіла сьогодні ж таки погратися в неї. Вона витягла картки з запитаннями і ключ до гри. Антон і Флоріан переглянули картки.

— Дурні запитання, — сказав Флоріан.

— Дурна гра, — сказав Антон.

— Ми не граємо в цю гру! — сказали вони обидва в один голос.

Але сказали так тільки тому, що не знали відповідей на запитання. І як потім Конрад теж переглянув картки і сказав, що запитання зовсім не дурні, вони почали підштовхувати один одного ліктями, стукати себе пальцем по лобі й сміятися з нього. Конрад вирішив пояснити їм запитання.

— Столиця Польщі, про яку тут питають, зветься Варшава, — сказав він, — похила вежа стоїть у Пізі, а корінь із ста сорока чотирьох буде дванадцять.

— Ти хвалько, бе-е-е, бе-е-е, бе-е-е! — вигукнув Антон.

— Цей хвалько шахрує, насправді він нічого не знає! — підхопив Флоріан і штовхнув Конрада в живіт.

— Дай йому здачі! — шепнула Конрадові Гіті.

Конрад похитав головою.

— Та він нікому не дасть здачі, він боїться, бе-е-е! — крикнув Флоріан. — Боягуз, боягуз!

— Та дай же йому здачі! — знов шепнула Гіті, але Конрад і цього разу не вдарив Флоріана. Тоді вона обернулася до Міхі і сказала їй: — Слухай, він таки справді боягуз, його ображають, а він і пальцем не кивне.

Міхі була найближча приятелька Гіті й завжди погоджувалася з нею. Тепер вона теж сказала:

— Так, він справді боягуз, усе стерпить!

— Ходімо від нього, надто він слабкодухий! — сказали Міхі й Гіті в один голос і сіли з Флоріаном та Антоном до столу робити паперові літачки.

— Може, пограємося моєю лялькою? — запропонувала Кіті Конрадові.

— Залюбки, але покажи мені, як нею гратися, — відповів Конрад. — Я вмію тільки будувати залізницю з кубиків і розглядати малюнки в книжках.

Кіті дістала нову ляльку, іграшковий візочок і розпакувала іграшковий сервіз, який подарував їй Конрад. Потім прибрала куток у вітальні, прикотила туди візочок з лялькою, виставила на маленькому столику сервіз і почала вдавати, ніби наливає каву в чашки з кавника.

— Ти батько, я мати, а у візочку наша дитина, — пояснила вона Конрадові. — Розумієш?

Конрад відразу збагнув гру.

— Я аптекар Егон, а ти пані Бартолотті.

Кіті кивнула головою. Скоро Конрад захопився грою. А Кіті призналася йому, що їй ні з ким ще не було так приємно гратися в

батька, матір і дитину, як із ним. Правда, їм кожні дві-три хвилини заважав Антон. Він і далі сидів біля столу з Флоріаном та дівчатами, лузав горіхи і шпурляв у Конрада або в Кіті лушпайками. І щоразу вигукував:

— Начувайся!

Конрад у розпачі глянув на Кіті й запитав:

— Ти також хочеш, щоб я зацідив йому у вухо?

— Тільки якщо тобі самому дуже кортить зацідити йому, — відповіла Кіті.

Конрада втішила її відповідь.

— Ми зробимо просто, — запропонувала Кіті. — Граймося далі. А гра наша буде така: тепер гаряче літо, ми на селі, а там багато мух. Як летітиме лушпайка, то це буде муха.

Конрад погодився. І щоразу, коли на них летіла лушпайка, вони з Кіті вигукували:

— О, знов муха! Скільки цього року тих мух! — І хихотіли.

Антона це так сердило, що він зібрався йти додому. На прощання він знов крикнув:

— Начувайтеся!

Тепер він уже погрожував не тільки Конрадові, а й Кіті. Він вирішив більше не любити її.

О шостій годині до вітальні зайшла пані Рузіка, ввімкнула телевізор і сказала, що іменини скінчилися. Кіті провела своїх гостей до дверей. На прощання Міхі й Гіті запитали її:

— Скажи, Кіті, що тобі подобається в цьому боягузові?

А Флоріан мовив:

— Іменини були нудні. І все через цього пришелепуватого недоростка.

І він знову штовхнув Конрада в живіт. Тепер він був уже цілком певний, що той не дасть йому здачі. Але він не врахував Кіті.

— Ну, це вже мені набридло! — вигукнула вона і вгатила Флоріана кулаком у живіт, другим кулаком у щелепу, а ногою в гомілку.

Флоріан заревів і вискочив з кімнати. Дорогою він крикнув:

— Я ніколи більше не прийду до тебе! Помста! Помста!

Гіті сказала:

— Тю, вона тепер б'ється навіть за того боягуза!

Міхі теж не змовчала:

— Мабуть, це її нова симпатія!

І вони пішли додому.

Кіті провела Конрада на третій поверх, до дверей пані Бартолотті.

— Та дівчина сказала, що я, мабуть, твоя симпатія, — тихо мовив Конрад.

— Так воно і є, — теж тихо, як і він, відповіла Кіті.

— Справді?

— Справді, — Кіті кивнула головою.

Конрад нерішуче запитав:

— Слухай, Кіті, може, ти кажеш це тільки для того, щоб я не журився?

— Що ти! — засміялася Кіті. — Ти мені справді подобаєшся, дуже подобаєшся. Дужче за всіх.

— От добре, — тихо мовив Конрад.

— Завтра ми разом ітимемо до школи! — вигукнула Кіті. — І додому йтимемо разом. А після обіду підемо в парк. І хай-но тільки хтось тебе зачепить, я йому покажу! Та вони й побояться, бо я ого яка дужа.

— Дякую, — сказав Конрад і подзвонив У двері.

Кіті побігла вниз, на другий поверх. На сходах вона ще раз помахала йому рукою.

— Гарні були іменини? — запитала пані Бартолотті, впускаючи Конрада.

— Багато було поганого, — відповів Конрад, — але й багато дуже гарного!

— Так воно переважно й буває в житті, синку, — сказала пані Бартолотті й повела його до кухні.

На вечерю був тунець, кекс, солодцеві палички й солоні плетуни. Пані Бартолотті знов забула піти щось купити. Накладаючи шматочки тунця на кекс, Конрад запитав:

— Чи личить семирічній дівчині боронити семирічного хлопця? Чи треба навпаки?

Пані Бартолотті лизнула солодцеву паличку.

— Конраде, байдуже, хто кого боронить! — сказала вона. — Головне, щоб боронити того, кому потрібна оборона.

— А вам не здається, — запитав далі Конрад, — що інші люди можуть сміятися з такого оборонця?

Пані Бартолотті витягла солодцеву паличку з рота, вмочила її в тунцеву підливу, облизала й мовила:

— Конраде, хлопче мій! Запам'ятай одне. Це куди важливіше, ніж багато чого в житті. Не треба думати про те, що скажуть інші люди! — Пані Бартолотті знов ткнула солодцеву паличку в тунцеву підливу і, замислено помішуючи її, повела далі: — Якщо ти завжди думатимеш про те, що роблять інші, і робитимеш те, що роблять інші, то зрештою станеш такий самий, як вони, і сам собі остогиднеш. — Пані Бартолотті перестала мішати підливу солодцевою паличкою, глянула на Конрада й запитала його: — Ти розумієш мене?

— На жаль, не розумію, — відповів Конрад і вкусив кекса з тунцем. — Але Кіті любить мене!

— Ти ба! Молодець! — зраділа пані Бартолотті. — За це нам треба випити.

— Що ви, мамо! — Конрад докірливо похитав головою.

— Вибач, — промурмотіла пані Бартолотті, — я хотіла сказати, що за це мені треба випити! — Вона дістала з буфета пляшку й налила собі горілки. — За твоє здоров'я, синку! — мовила вона й одним духом випила чарку.

Саме тієї миті, коли пані Бартолотті ставила порожню чарку на стіл, у двері подзвонили. Раз коротко і раз довго, але не настирливо. Пані Бартолотті зітхнула.

— Хто це так пізно? — запитав Конрад. Пані Бартолотті повільно підвелася й рушила до дверей.

— Раз коротко і раз довго, але не настирливо, завжди дзвонить аптекар Егон, синку! — мовила вона.

Аптекар Егон зайшов до кухні слідом за господинею. В руках у нього була величезна пластмасова торба. Він поставив її біля дверей, втупив очі в недоїдки на столі й гидливо скривився.

— Може, тебе тут щось не влаштовує? — грізно запитала пані Бартолотті.

Пан Егон підняв пальця, похитав ним перед носом у пані Бартолотті і сказав:

— Семирічному хлопцеві потрібен білок, тваринний білок, а не солодцеві палички! І вітаміни А, В, С і Д!

— Завтра він матиме їх, — сердито сказала пані Бартолотті і вдарила по пальці, що метляв у неї перед носом.

— Сьогодні матиме! — мовив пан Егон, узяв торбу й витяг із неї пачку сухих житніх хлібців, яблуко і шматок сиру. — Оце, сину, справжня вечеря для хлопця.

— Дякую, — промурмотів Конрад не вельми радісно, бо вже встиг з'їсти чотири великі шматки кексу з тунцем і три солодцеві палички.

— Він уже повечеряв, — сказала пані Бартолотті.

— Це не вечеря, синку, а карикатура на вечерю, що тільки зіпсує тобі шлунок. — Пан Егон підсунув Конрадові сир і житні хлібці. — Тут, дитино моя, треба все докорінно змінити! — додав він.

Пані Бартолотті грізно глянула на нього.

— Що треба змінити, скажи, будь ласка?

Пан Егон переклав з ослінчика на підвіконня те, що там лежало, — шпильки до волосся, ложки, лушпиння з яєць, кілька стеблин цибулі й ножички, — і сів. По ньому видно було, що він приготувався до довгої розмови. А ще видно було, що він побоюється сказати пані Бартолотті, які саме зміни він хоче запровадити.

— Ну, то що треба змінити? — ще раз запитала пані Бартолотті, так само грізно дивлячись на нього.

Аптекар схвильовано закліпав повіками, потер руки і сказав:

— Дитино моя, ти дуже добра й мила, але зовсім не здатна виховувати такого досконалого хлопця, як Конрад. Тому я вирішив узяти його виховання у свої руки!

Пані Бартолотті засміялася. Не весело, а люто. Потім вибухнула:

— Он як, ти вирішив. Ну що ж, чудово! Тільки ти не туди зі своїми рішеннями втрапив! Заведи собі сам дитину або замов її! І, про мене, роби з тією бідолахою, що тобі заманеться! Виховуй її день і ніч, мені байдуже! А до мого Конрада тобі зась, бутлю з дистильованою водою! Торбо з блювотним порошком! Гірчичнику! Липучко для мух!

Хоч пан Егон і кліпав віями з ляку, але з ослінчика не вставав.

— Дитино моя, — заявив він, — можеш мене ображати скільки хочеш, я все витримаю, а не поступлюся, коли йдеться про мого сина.

Пані Бартолотті схопилася, підбігла до буфета, дістала з шухляди блакитний конверт із Конрадовими паперами і тремтячими пальцями витягла з нього метрику.

— На, подивися! — крикнула вона. — Прочитай, що тут написано! Може, "Аптекар Егон"? Ні! Написано "Август Бартолотті"! Його батька звати Август Бартолотті!

Та на пана Егона її слова анітрохи не вплинули. Він пояснив, що Конрад сам вибрав його своїм батьком, і він цей вибір прийняв. Крім того, Август Бартолотті багато років тому завіявся хтозна-куди, тому його аж ніяк не можна вважати батьком. І навіть вона визнала його, пана Егона, за Конрадового батька, бо вимагала від нього аліментів.

— А хто платить аліменти, той і є батько! — докінчив пан Егон.

Пані Бартолотті кортіло ще й не так вилаяти пана Егона, кортіло навіть витурити його з помешкання. Просто схопити на оберемок і викинути за двері. Та до цього не дійшлося. Бо пан Егон знов засунув руку в пластмасову торбу й витяг звідти авторучку, зошити, кольорові олівці, фломастери і шкільний ранець із червоного брезенту.

— О, яке все гарне, яке гарне! — вигукнув Конрад.

Він брав у руки кожну річ і захоплено розглядав її. Потім відкрутив ручку й написав на обкладинці зошита: "Конрад Бартолотті".

— Чи, може, мати вже купила тобі шкільне приладдя? — ущипливо запитав пан Егон. — Добра мати про таке не забуде!

— Ні, я ще нічого не купила, — відповіла пані Бартолотті і з сорому почервоніла як буряк. І через це ще дужче розлютилася. — Кому цей мотлох потрібен! — крикнула вона. — Наче нема нічого важливішого за нікчемні зошити, дурні кольорові олівці й червоний ранець!

— Мамо, — вжахнувся Конрад, — як ви можете таке казати! — В очах у нього заблищали сльози.

— Я хотів би, щоб Конрад перебрався до мене, — мовив пан Егон. — Я відповідальніше ставлюся до своїх обов'язків і маю більше грошей, ніж ти. Я можу найняти йому першорядну вихователькy й послати його до першорядної приватної школи, можу забезпечити його першорядним…

— Ти першорядний бовдур! — перебила його пані Бартолотті.

І тоді Конрад справді заплакав. Сльози в нього покотилися по щоках, як горох, і закапали на сир. Пан Егон витяг з кишені чисту хусточку, витер Конрадові носа, погладив його по підборіддю і сказав:

— Ось тобі ще один доказ, що ти не здатна виховувати дитину! — Потім звернувся до Конрада: — То як, синку, ти згоден надалі жити в мене?

Конрад сидів принишклий і дивився на стіл. Пан Егон чекав, нервово кліпаючи повіками. Зморшки на лобі в нього теж нервово смикалися.

— Я не знаю, як треба, — тихо відповів Конрад. — На фабриці ніхто й гадки не мав, що я опинюся в таких родинних обставинах.

— Сину! — Пані Бартолотті набрала повні груди повітря, намагаючись говорити поволі й спокійно. І їй це вдалося. — Сину, то прислухайся, що тобі підказує серце! Ти ж повинен відчувати, як тобі краще!

Звичайно, Конрад щось відчував. Відчував, що любить пані Бартолотті й пана Егона також любить. Відчував, що йому стає сумно, коли вони сваряться між собою. Відчував, що ніяк не може вибрати когось одного — ні пані Бартолотті, ні пана Егона.

Пані Бартолотті дістала сумку й витягла з неї коробку з сигарами. Вона вибрала найдовшу й найтовщу сигару. Тепер їй сигара була конче потрібна. Вона палила й думала: "Як мені спонукати Конрада, щоб він вибрав мене?" Вона тричі затяглася димом, і пан Егон заходився відганяти його від Конрадового носа мокрою від сліз хусточкою.

— Ти отруюєш повітря, — промурмотів він, — а в мене у Конрадові легені не попаде жодної крихти нікотину.

Пані Бартолотті затяглася ще двічі по три рази й тоді надумала, як їй спонукати Конрада до вибору.

— Егоне, — улесливо мовила вона, — як тобі подобається Кіті Рузіка?

— То невихована, страшна дитина! — вигукнув пан Егон. — Недавно в аптеці вона кілька хвилин то ставала на вагу, то зіскакувала з неї! А крім того, вона часто показує мені язика. Треба стежити, щоб та нечема й близько не підходила до Конрада.

— А якщо вона хоче приятелювати з ним? — мовила пані Бартолотті ще улесливіше.

— Я вже зумію вберегти його від цього! — схвильовано сказав пан Егон.

Почувши ці слова, Конрад побілів як стіна.

— Тобі погано, синку? — стурбовано запитав пан Егон. Він вирішив, що Конрадові завадили солодцеві палички й тунець.

— Мені не погано, — відповів хлопець, — але я відчуваю, що хочу залишитися з матір'ю.

Пані Бартолотті полегшено відітхнула.

Пан Егон сумно скривився.

— Ти вже не любиш мене? — запитав він.

— Звичайно, люблю, тату, — відповів Конрад. — Дуже люблю, справді. Я завжди буду радий, коли ви приходитимете до нас, повірте мені.

Пан Егон вірив йому, але що з того? В нього зіпсувався настрій, і скоро він пішов додому.

Конрад уже три тижні жив у пані Бартолотті. Кожного дня за чверть до восьмої на другому поверсі на нього чекала Кіті, спершись на поруччя,

і вони разом ішли до школи. І майже щоранку на розі на них чекав Антон. Він ішов за ними й бурчав:

— Начувайтеся!

А на розі головної вулиці на них чекав Флоріан. Він приєднувався до Антона і вигадував лайливе слово на кожну літеру абетки. Він кричав:

— Аферист, бовдур, вовкулака, галайда, довбня, егоїст, єхида, жаба, зайда, ірод, їжак, йолоп, квач, лобур, мармиза, нюня, опудало, потороча, рило, свиня, телепень, урвиголова, фертик, хвалько, цап, чортяка, шелихвіст, щупак, юда, ящірка!

Але близько вони не підходили. І лушпинням чи кісточками теж не кидались. Боялися Кіті.

Кіті охороняла Конрада й дорогою додому, коли вони поверталися разом. Та вона ходила до другого класу, і в понеділок, у середу й у п'ятницю в неї було на один урок менше, ніж у Конрада. Їй неважко було б почекати на нього годину в роздягальні чи біля школи. Двічі Кіті так і зробила, але це страшенно обурило її матір, і вона зчинила бучу.

— Щоб ти не пізніше як за п'ятнадцять хвилин після закінчення уроків була вдома! — звеліла вона дочці. — І як забаришся хоч на хвилину, то буде тобі непереливки!

Пані Рузіка вважала, що дівчині боронити хлопця просто смішно.

— Я нічого не маю проти Конрада, — сказала вона. — Він дуже вихований, чемний, розумний хлопчик. Навіть знає всі відповіді у вікторині й завжди ввічливо вітається. Але хай обороняється сам! — А потім додала: — Між іншим, дивно, що та чудна жінка має такого вихованого сина, і взагалі мене цікавить, де він раптом узявся.

Кіті знала, де Конрад узявся. Він їй усе розповів, і вона заприсяглася йому, що нікому не скаже про це жодного слова. Тому вона не сказала жодного слова і своїй матері.

Отже, в понеділок, у середу і в п'ятницю Конрадові доводилось повертатися зі школи самому. Не зовсім самому. Половина третього "А" бігла за ним назирці. І коли Кіті не було з Конрадом, Флоріан не боявся. Він шпурляв у нього камінцями, підставляв йому ногу, бив його кулаком у живіт або штурхав ногою ззаду. Решті дітей це подобалося. Вони страх як не любили Конрада. Вчителька, пані Штайнц, щонайменше тричі за урок казала їм: "Беріть приклад з Конрада!" А це їм не подобалось. І коли ніхто в класі не міг розв'язати задачу, пані Штайнц казала: "Конрад напевне її розв'яже!" І Конрад справді розв'язував задачу. Це також дітям анітрохи не подобалося. Крім того, Конрад знав, як треба писати кожне слово. І писав дуже гарно, вмів, читаючи вголос, правильно ставити наголос У реченні, не крутився на місці, ніколи не балакав і не їв на уроках, не жував гумки, дивився тільки на пані Штайнц і уважно слухав її. Певна річ, це страшенно дратувало решту дітей. Якби він хоч пас задніх на фізкультурі, як часто буває з найкращими учнями. Коли ж ні! Він єдиний у класі миттю спинався по канаті аж до самої стелі у спортивній залі й мав голос, про який учителька казала: "Ангельський голос, чистий, як дзвіночок, аж серце мліє, як він заспіває!" Крім того, Конрад умів так намалювати машину, що можна було розпізнати, якої вона марки.

— Нам ще бракувало такої цяці, — казали діти в класі. — Проклятий вискочень, де він узявся на нашу голову!

Конрад не знав, як поводитися з нормальними дітьми, і справді робив багато помилок. Другого ж дня, як він пішов до школи, на третьому уроці була контрольна з арифметики. Фреді, з яким Конрад сидів за одною партою, тихо запитав його:

— Скільки буде дванадцять помножити на дванадцять, відняти сімнадцять і додати тридцять шість?

Але Конрад не відповів йому, бо пані Штайнц попередила:

— Щоб я жодного слова не чула під час контрольної роботи!

Фреді, що дуже погано знав арифметику, ще тричі питав у нього те саме. Нарешті Конрад відповів йому:

— Здається, мені заборонено підказувати тобі.

Фреді розсердився і відтоді так само не злюбив Конрада, як і Флоріан.

Другого дня Анналіза ляснула лінійкою по вікні, і скло тріснуло. Вчительки саме не було в класі. Коли вона повернулася й побачила тріснуту шибку, то почала допитуватись, хто її розбив. Ніхто не признавався. Анналіза порпалась у своєму ранці, наче шибка її зовсім не стосувалася. Пані Штайнц почала питати всіх по черзі. Учні, яких вона питала, вдавали, що нічого не знають. І тоді вчителька звернулася до Конрада:

— Конраде, ти бачив, хто розбив шибку? Якщо бачив, то повинен сказати. Це твій обов'язок.

І Конрад сказав, що шибку розбила Анналіза. Весь клас обурено загув, лише вчителька була дуже задоволена.

А ще через три дні пані Штайнц зробила Конрада своїм заступником. Як тільки їй треба було кудись вийти, вона залишала Конрада біля свого столу, щоб він стежив за класом. Він мав пильнувати, щоб ніхто не підходив до відчиненого вікна, не виходив з класу, не розмовляв голосно й не зчиняв сварки з сусідами.

Спершу діти не звертали уваги на Конрада, коли він сидів біля столу. Вони й до відчиненого вікна підходили, і сварилися, і виходили з класу, і

розмовляли. Та як побачили, що Конрад записує всі їхні порушення, і як учителька потім почала карати за них, усі озлилися на Конрада і справді оточили його зневагою.

Аптекар Егон, побувавши на батьківських зборах, дуже запишавсь, коли довідався, що Конрад — "справжній скарб" і що "такий учень — мрія кожного вчителя".

Зате пані Бартолотті не мала ніякого уявлення, що Конрад робить у школі й що про нього думають діти. Її не цікавили шкільні справи. Правда, вона щодня питала Конрада за обідом:

— Ну, як там тобі було сьогодні?

Конрад завжди відповідав:

— Дякую, все було гаразд. Учителька мене любить.

Пані Бартолотті було приємно чути це, і більше вона про школу не допитувалась.

Кіті Рузіка, звичайно, знала, як Конрад поводиться в школі. Він розповідав їй про все, і діти також розповідали.

— Знаєш, що той поганець знов зробив? — доповідали вони їй.

І після обіду, коли Кіті приходила до Конрада або він до неї, вона казала:

— Конраде, чому ти не підказав Фреді, скільки буде дванадцять помножити на дванадцять, відняти сімнадцять і додати тридцять шість? Конраде, не можна виказувати товаришів! Конраде, не треба записувати, хто виходить з класу!

Та Конрад хитав головою і мовив:

— Кіті, я не тому роблю так, що хочу, справді не тому. Але вони порушують правила, а вчителька сказала, що мій обов'язок записувати їхні порушення. Я ж повинен виконувати свій обов'язок!

Кіті пробувала пояснити Конрадові, що діти не любитимуть його, якщо він і далі так поводитиметься. Вона вмовляла його, як підвередженого коня, але Конрад сумно хитав головою і казав:

— Нічого не вийде, Кіті, мене таким зробили. І так навчили у відділі остаточної обробки! Я не можу інакше!

— Ну хоч спробуй задля мене, — попросила Кіті, бо їй нелегко було приятелювати з хлопцем, якого всі ненавиділи.

І Конрад спробував задля Кіті. Був урок фізкультури. Діти хотіли гойдатися на кільцях. А вчителька хотіла, щоб вони ходили по перевернених шведських лавках.

— Починаймо! — гукала вчителька. Але діти пошепки домовились:

— Влаштуймо страйк! Не будемо ходити по тих дурних шведських лавках.

Вони посідали додолу, схрестивши ноги, і не рушали з місця. Конрад також сів додолу і схрестив ноги.

— Починаймо, швидко, швидко! — гукала пані Штайнц.

Діти й далі не рушали з місця. І КонраД так само. Він думав: "Так хоче Кіті! І діти теж так хочуть!" Та ось учителька суворо глянула йому у вічі і сказала:

— Конраде, як ти поводишся? Від тебе я такого не сподівалася!

Конрад справді не хотів іти на лавку, хотів лишитися з дітьми. Але нічого не вийшло, його наче хтось схопив і підняв угору. Він не міг опертися.

— Ганьба! — засичали діти.

Конрад уже стояв біля лавки.

— Мерзенний штрейкбрехер! — сичали діти.

Конрад уже йшов по лавці.

— Молодець, Конраде, — похвалила його вчителька.

— Поганець! — загомоніли діти. Усьому класові довелося за кару десять хвилин бігати кружка. Конрад десять хвилин сидів на турнику. Захекані діти, пробігаючи повз турник, люто позирали на Конрада, а в нього очі були повні сліз.

Після уроків діти казали Кіті:

— І тобі не соромно приятелювати з таким поганцем, з таким мерзенним занудою?

— Він не поганець, справді, — боронила Кіті Конрада. — Повірте мені!

Але вона не могла пояснити дітям, де взявся Конрад і чому він такий став, тому вони й не вірили їй. І Кіті розуміла їх. Вона думала: "Якби я знала Конрада тільки зі школи, то також не любила б його".

Кіті щодня казала Конрадові:

— Конраде, тобі треба змінитися!

Одного разу після обіду Кіті сиділа у вітальні з Конрадом і пані Бартолотті. Кіті принесла з собою вікторину, а що вони з Конрадом знали вже відповіді напам'ять, то питали пані Бартолотті. Вона помалу погойдувалася в кріслі, їла мариновані оселедці, дістаючи їх по шматочку з великої банки на огірки, заодно лакувала в блакитний колір нігті на ногах і не могла правильно відповісти на жодне запитання.

Кіті аж корчилася зі сміху, коли пані Бартолотті казала:

— Де стоїть похила вежа? Мабуть, у Гінтерштінкенбруні. Там усе похилилося. — Про корінь із числа вона взагалі не мала ніякого уявлення. — Коріння є в дерев і квіток, а не в чисел! — обурено вигукувала вона. — А з коріння жовтого терличу роблять добру настоянку! — Вона далі лакувала нігті, зітхала, коли розмазувала лак, і казала: — Виходить, є ще й корінь із ста сорока чотирьох? І з нього теж можна робити настоянку?

— Корінь із чотирьох буде два, — пояснив їй Конрад, — корінь із дев'яти буде три, а з шістнадцяти чотири!

— Виходить, що два, три й чотири ростуть у землі! — весело вигукувала пані Бартолотті.

Конрад хотів ще щось пояснити їй про корені, але в двері подзвонили. Три довгі дзвінки. Виявилося, що то поштар. Він приніс рекомендованого листа. Конверт був великий, цупкий, блакитного кольору. Такий самісінький, як той, що був у пакунку з Конрадом. І без зворотної адреси.

Пані Бартолотті глянула на листа, тоді на Конрада, тоді знов на листа.

— Хто вам прислав листа? — зацікавлено спитала Кіті.

Пані Бартолотті засунула листа в кишеню халата й промурмотіла:

— Та це якась реклама!

— Реклами не присилають рекомендованими листами, — заперечила Кіті.

А Конрад мовив:

— Мамо, це ж лист із фабрики. Ви можете перед Кіті спокійно говорити про це. Вона все знає.

— Розпечатайте листа! — попросила Кіті.

Пані Бартолотті завагалася.

— А коли там щось неприємне?

Пані Бартолотті воліла все неприємне відкладати якнайдалі. Листів із фінансової управи вона взагалі не розпечатувала.

— Забудьмо про нього, — запропонувала вона. — Або спалімо, наче його й не було.

— А коли в ньому щось приємне? — мовила Кіті. — Може, Конрад отримав якусь спадщину від фабрики абощо!

Пані Бартолотті застромила руку в кишеню й обмацала конверт.

— Діти, діти, — промурмотіла вона, — я навпомацки чую, що нічого приємного в ньому немає. Лист начинений чимось поганим.

— Тим більше його треба розпечатати, — сказала Кіті. — Невідоме лихо страшніше за те, що вже відоме.

Пані Бартолотті витягла блакитний конверт із кишені й віддала його Кіті.

— Прочитай його ти, — мовила вона, — бо я за себе не відповідаю!

Кіті роздерла блакитний конверт, витягла з нього складений учетверо блакитний аркуш, розгорнула його й почала читати:

"Вельмишановна пані Бартолотті,

як виявилося під час перевірки нашого відділу збуту, сталася прикра помилка. Через неточність у роботі нашого комп'ютера Ви отримали семирічного хлопця, який Вам зовсім не належить. Тому просимо Вас негайно повернути його.

Свого часу Ви надіслали замовлення на два блоки пам'яті марки "Меморіа", виробництво яких ми давно припинили, отже, задовольнити замовлення не можемо.

Просимо Вас негайно підготувати хлопця, щоб наш відділ обслуговування якнайшвидше забрав його й передав справжнім батькам.

Звертаємо Вашу увагу на те, що фабричні діти в усіх випадках довіку залишаються власністю підприємства, і воно надає їх батькам тільки в позику, як телефонні апарати, щоб вони вирощували їх і користувалися ними.

Тому будь-які Ваші протести будуть даремні, і про звернення до суду не може бути й мови.

Ми дуже шкодуємо, що так сталося.

З глибокою повагою..."

Кіті затнулася, піднесла листа ближче до очей і сказала:

— Я не можу прочитати підпису, якийсь Гонберт чи Монберт!

— Мені байдуже, який там підпис, хай би його чорти забрали! — тремтячим голосом сказала пані Бартолотті.

Хоч вона була густо намальована в блакитний, червоний і рожевий кольори, а однаково вся позеленіла. І тремтіли в неї не тільки голос, а й руки. Вона раптом ніби поменшала й потоншала.

— Отже, найближчими днями... — промурмотіла вона. — Найближчими днями...

— Невже ви справді віддасте його? — вигукнула Кіті.

Пані Бартолотті дістала з кишені хусточку, висякалась, засопіла й тихо сказала:

— А що ж робити, коли він належить не мені, бо я замовляла блоки пам'яті. — Вона знов висякалась, знов засопіла й повела далі: — А крім того, я не вмію добре куховарити, і надто густо малююся, і Егон каже, що я погана мати!

Досі Конрад сидів тихо, мовчки, весь напружений. Тепер він схопився і крикнув так гучно, як ще ніколи не кричав:

— Ви моя мати! І добра мати!

— Чуєте? — вигукнула Кіті. — Він хоче бути тільки у вас!

Пані Бартолотті знов висякалась у хусточку і знов засопіла. І, схлипуючи, сказала:

— Але ти можеш попасти до матері, що даватиме тобі вітаміни і знатиме справжні дитячі пісні. До такої матері, що вмітиме добувати корінь із чисел і матиме справжнього чоловіка, який буде твоїм батьком.

Конрад похитав головою.

— Я вже полюбив вас і Егона. І якщо я житиму десь-інде, то Кіті також більше не побачу. — Він іще дужче захитав головою: — Ні, я відчуваю, що хочу лишитися тут.

— Справді відчуваєш? — вигукнула пані Бартолотті, схопилася з крісла і знов стала не така тоненька й мала і не така зелена на виду. Вона підняла хлопця й почала його цілувати в обидві щоки, в шию, в чоло, у вуха. Цілувати всюди, де тільки було голе місце. Тоді опустила його додолу і сказала: — А тепер треба щось придумати проти тих зануд! Щось зробити, щоб вони не забрали тебе!

— Ввічливо напишіть їм, що я хочу залишитись тут, — запропонував хлопець.

— Смішно, — сказала Кіті. — Людям, які шлють такі листи… — Вона взяла зі столу блакитний аркуш і подерла його на шматки. — Таким людям байдуже, що ти хочеш, а чого не хочеш, Конраде!

— Вона правду каже, — підтримала її пані Бартолотті. — Нам треба придумати щось дуже хитре.

Конрад сумно глянув на неї.

— Але якщо то буде щось недозволене, то я не можу брати участі в ньому! Кіті, ти ж бо знаєш, що я просто не можу!

— Недозволене, недозволене, — обурено мовила пані Бартолотті. — Що нам до тієї дурної фабрики та її дозволів?

— Вам нічого, — тихо сказав Конрад. — А мені! Вони ж мене навчали!

Пані Бартолотті запалила товсту сигару, три рази по три глибоко затяглася і три рази по два випустила в повітря кільця диму.

— Мама думає, — пояснив Конрад.

— Я вже надумалася, синку. — Пані Бартолотті схопилася з крісла й показала пальцем на двері спальні. — Гайда туди, Конраде! Нам із Кіті треба поговорити.

— Але чому я…

Пані Бартолотті перебила його:

— Не питай чому, а слухай свою матір! Тебе ж учили бути чемним і слухняним. Нам треба обговорити щось таке, чого дітям, які не мають права робити нічого недозволеного, не можна слухати.

Конрад пішов до спальні й зачинив за собою двері, а пані Бартолотті схилилась до Кіті й почала тихо розповідати, що вона надумала. Обличчя в Кіті проясніло, а коли пані Бартолотті докінчила, дівчинка вигукнула:

— Ваш план дуже добрий! Я допомагатиму вам!

Менше ніж за годину після того, як поштар приніс листа, Кіті прибігла до своєї матері й попросила її:

— Мамо, можна мені допомогти пані Бартолотті віднести килим у чистку, бо він дуже важкий?

Пані Рузіка сказала, що не пустить її, бо хоче піти з нею до фотографа. Щоб послати її знімок тітці Емі на день народження.

— До фотографа можна піти й завтра. Ну прошу вас, — благально мовила Кіті. — Килим такий важкий, що бідна пані Бартолотті з сили виб'ється, поки донесе його.

— А чому Конрад не допоможе їй? — сказала пані Рузіка.

А коли почула чому, то так і застигла з роззявленим ротом. Бо Кіті сказала:

— Конрад? Та його ж уже немає в пані Бартолотті!

— Немає? А де ж він дівся?

— Я, мамо, й сама не знаю, але як допоможу пані Бартолотті нести килим, то, може, вона мені скаже.

Пані Рузіка була дуже цікава, як майже всі люди, а до фотографа справді можна було піти й завтра. І бідолашній пані Бартолотті таки треба було допомогти.

— Ну, то йди, доню, — погодилась пані Рузіка. — Але не дуже напосідайся з запитаннями про Конрада, так не гарно. — А як Кіті була вже в дверях, пані Рузіка додала: — Але ж уранці він ще був. Ви ж разом ішли до школи.

— Ви помилилися, мамо, — відмовила Кіті. — Я йшла до школи з Антоном. — І, не чекаючи, що мати ще спитає, вибігла на сходи.

Кіті піднялася на третій поверх. Пані Бартолотті чекала її на порозі.

— А тепер швиденько, — сказала вона. — Може, те чортове поріддя надумає вже сьогодні прийти!

Вони зайшли до вітальні, витягли з-під крісла килим і занесли його до спальні. Конрад, що сидів там на краєчку ліжка, запитав:

— Тепер уже мені можна слухати?

— Тепер тобі можна лягти на килим, — сказала пані Бартолотті.

Конрад ліг, і пані Бартолотті загорнула його в килим. Килима якраз вистачило на те, щоб тричі сповити хлопця. Потім вони з Кіті підняли килим. Один його край пані Бартолотті взяла під пахву, а другий Кіті завдала собі на плече.

— Тобі там вистачає повітря? — гукнула Кіті в скручений килим.

— Вистачає, — почувся звідти глухий голос.

— Ну, то ходімо, — мовила Кіті. — Тільки не ступайте широко, а то я зіб'юся з кроку і Конрад ухитається.

— О'кей! — відповіла пані Бартолотті. Вони в ногу вийшли з будинку й подалися вулицею до "Хімчистки".

Пані Рузіка стояла біля вікна й дивилася їм услід.

— Справді, вони пішли без Конрада! — сказала вона сама до себе. Тоді побігла до своєї сусідки, пані Мерц, і розповіла їй:

— Уявіть собі, Конрада тієї старої Бартолотті вже кілька днів як немає вдома.

— Та я ж іще сьогодні вранці...

— То був Антон! — сказала пані Рузіка.

"Хімчистка" містилася біля самої аптеки пана Егона. Кіті й пані Бартолотті занесли туди килим.

— Добрий день, — привіталася жінка, що приймала речі.

— Скільки коштує почистити такий килим? — запитала пані Бартолотті.

Жінка обмацала краєчок килима, щоб побачити, які в ньому нитки й основа.

— Дванадцять п'ятдесят за квадратовий метр, — відповіла вона.

— Так дорого? — вигукнула Кіті й підморгнула пані Бартолотті.

— То ми не будемо здавати його, вибачте за мороку, — перепросила пані Бартолотті жінку і сказала Кіті: — Несімо його назад, доню.

І вони подалися з килимом до дверей, але не до тих, якими зайшли, а до тих, що вели на подвір'я.

— Ви куди? — запитала жінка.

— Ми живемо в цьому будинку, на четвертому поверсі, — мовила Кіті. — Так нам ближче.

Жінка тільки три тижні тому перейшла сюди працювати з іншої філії і ще не знала мешканців будинку. Тож вона відчинила задні двері й випустила їх на сходи. До "Хімчистки" саме зайшла якась клієнтка, тому жінка швидко зачинила двері й не побачила, що пані Бартолотті з Кіті не побралися на четвертий поверх, а подзвонили, як на сполох, у задні двері аптеки пана Егона.

Дзвонили вони дуже голосно й дуже довго. Пан Егон саме стояв біля прилавка й продавав ліки. Він чув дзвінок у задні двері, але подумав собі: "Той, хто там ґвалтується, може любенько зайти через передні двері!" І аж коли настирливий дзвінок почав його дратувати, він сказав жінці, яку саме обслуговував:

— Хвилинку, шановна пані, там хтось дзвонить у задні двері!

Пан Егон поминув одну кімнату, другу, третю і підійшов до задніх дверей. Він хотів добре вилаяти нахабного відвідувача, що так настирливо добивався до аптеки, але до цього не дійшлося. Тільки-но він відімкнув двері, пані Бартолотті відштовхнула його вбік і пропхалася з килимом до кімнати, а за нею зайшла Кіті й зачинила двері. Пані Бартолотті порозсовувала порожні картонні коробки та ящики з сухим молоком для немовлят, щоб можна було розгорнути килим.

— Що це має означати? — перелякано запитав пан Егон.

— Його треба сховати, — сказала пані Бартолотті й почала розгортати килим.

— Навіщо тобі ховати в мене свій килим?

— Не килим! Треба сховати Конрада!

— А де він?

Пані Бартолотті тяжко зітхнула: який же цей Егон нетямущий!

— У килимі, а де ж, бовдуре!

І вона розгорнула килим до кінця. На ньому, ледве дихаючи, лежав Конрад, неймовірно запорошений, бо килим справді треба було давно віддати в чистку.

— Сядь, я тобі все поясню, — сказала пані Бартолотті аптекареві.

— Дитино моя, в аптеці повно людей! — вигукнув той.

— То витури їх і замкни двері!

Тоді втрутилася Кіті:

— Але ж, пані Бартолотті, це всім би надто впало в око! Не можна так просто зачинити аптеку. Адже люди питали б одне одного, чому пан Егон зачинив її.

"Ти ба, ця Кіті не така дурна, як я завжди гадав", — подумав пан Егон.

З аптеки через дві кімнати долинав невдоволений гомін. Якась жінка гукнула:

— Пане аптекарю, я дуже поспішаю, де ви ділися?

Пан Егон побіг туди.

— Якщо він не може тут зі мною побалакати, то я з ним побалакаю там, — сказала пані Бартолотті, схопила білий халат, що висів на кілочку,

й накинула його на себе. На жовті кучері вона натягла білий ковпак, що лежав на картонній коробці.

Конрад сидів посеред килима й кашляв, бо, поки його несли, забагато наковтався пороху. Одночасно він намагався стерти хусточкою бруд з обличчя і з рук.

— Дитино моя, не можна ж так… — пошепки почав був пан Егон, коли одягнена в біле пані Бартолотті з'явилася поряд із ним біля прилавка.

— Усе можна, — так само пошепки перебила його пані Бартолотті, схопила ступку й товкачик і заходилася так завзято орудувати ним, наче хотіла найтвердіші пігулки розтерти в найдрібніший порошок. Поки пан Егон брав рецепти й гроші і видавав ліки та здачу, вона тихенько сказала йому: — Конрада нам помилково прислали й хочуть забрати назад!

— Про це не може бути й мови! — пан Егон так схвилювався, що вигукнув ці слова вголос.

Чоловік, який саме подавав йому рецепт, спантеличено запитав:

— Чому ви не хочете дати мені ліки проти кров'яного тиску? Вони шкідливі?

— Вибачте, — мовив пан Егон і прошепотів до пані Бартолотті: — Ти ж заплатила за нього?

— Ні, — відповіла пані Бартолотті й пошепки розповіла йому все, що було написане в блакитному листі.

Клієнти знали пана Егона як спокійну, привітну людину й тепер неабияк дивувалися, бо він просто кидав їм ліки і здачу на прилавок, не відповідав на привітання, не питав про їхнє здоров'я. Коли якась жінка захотіла зважитись на медичній вазі, він просто відмахнувся від неї, а

коли якийсь чоловік запитав, чи ліки, що їх виписав йому лікар, справді не гіркі, пан Егон його взагалі не почув.

Закінчивши пошепки свою розповідь під стукіт товкачика, пані Бартолотті запитала його:

— То ти мені допоможеш?

— Звичайно! — вигукнув пан Егон, і бабуся, якій він саме віддавав пляшечку настою із зілля від кашлю, страшенно зраділа, бо перед цим питала його, чи він згоден, що від кашлю найкраще помагає настій із зілля.

Пані Бартолотті поставила ступку на полицю, шепнула: "Я відведу його нагору", — й побігла через дві кімнати до Конрада й Кіті.

— Усе гаразд! — вигукнула вона.

У третій кімнаті біля однієї стіни були гвинтові сходи, що вели на другий поверх, де мешкав пан Егон. Пані Бартолотті з Конрадом і Кіті піднялися тими сходами нагору.

— О боже, яке страхіття, — промурмотіла Кіті, коли побачила вітальню пана Егона.

Вітальня була вся заставлена старезними меблями, на вікнах висіли товсті, витерті завіси з червоного оксамиту, а стіл був застелений чорним шовковим обрусом із довгими китицями.

— Мамо, що ми тут робитимемо? — запитав Конрад.

— Ми з нею, — пані Бартолотті показала на Кіті, — підемо додому, а ти лишишся тут і почекаєш на батька. Він прийде, як зачинить аптеку.

— А взагалі ти висидиш у цьому старому барлозі? — запитала Кіті.

— Семирічний хлопець повинен уже вміти знайти собі розвагу, якщо йому доведеться на кілька годин залишитись самому, — мужньо відповів Конрад, підійшов до книжкової шафи й витяг том енциклопедії "Галлія — Кіль".

— Я ще не знаю деяких слів на "К", — сказав він, сів у старезне крісло й почав читати.

А пані Бартолотті й Кіті збігли гвинтовими сходами вниз, швидко скрутили килим і винесли його на подвір'я. Кіті подзвонила в задні двері "Хімчистки".

Жінка, що приймала речі, відчинила двері.

— А, це ви! Що вам знов треба? — запитала вона.

— Я передумала і все-таки віддам його чистити, — заявила пані Бартолотті, вручила жінці скочений килим і разом з Кіті вийшла крізь передні двері.

Жінка пришпилила до килима номер, поставила його в куток і сказала сама до себе:

— Ну й кумедні бувають люди!

Коли пані Бартолотті й Кіті повертались з "Хімчистки", пані Рузіка саме знов дивилася у вікно. Вона побачила їх і подумала: "Ну й довго ж вони сиділи там. Зате Кіті, мабуть, випитала, чому Конрада вже немає в старої Бартолотті".

Кіті прийшла додому й розповіла матері, що Конрад чотири дні тому наче крізь землю провалився. Мабуть, утік до свого справжнього батька, Августа Бартолотті, що живе десь у бісової матері. Принаймні його й досі нема.

Пані Бартолотті також прийшла додому й сіла до верстата, але не могла працювати, бо все думала про Конрада. Так вона просиділа до сьомої — палила, думала і за кожні півгодини засилювала в тканння одну-єдину чорну нитку.

О сьомій вечора пані Бартолотті схопилася, побігла до ванної і змила з обличчя все малювання. Потім запнулася сірою хусткою і витягла з шафи в передпокої сіру плетену кофту, яку їй на різдво подарував пан Егон. Вона ще ніколи не надягала її, бо не зносила сірого кольору. Але тепер убралася в неї, глянула в дзеркало і сказала до свого віддзеркалення:

— Дитино моя, тепер ти сіра й бридка, як вилиняла курка. Але принаймні таку тебе вже напевне ніхто не впізнає!

І справді, її ніхто не впізнавав. Коли вона виходила з під'їзду, там стояли й балакали двірничка з молочаркою і навіть не глянули на неї.

Вона подалася до аптеки. Дорогою їй траплялося чимало знайомих, але ніхто не звертав на неї уваги.

Навіть пан Егон не зразу її впізнав, коли вона подзвонила до нього. Він відчинив двері, довго дивився на неї, а тоді запитав:

— Ви щось хотіли?

Зате як упізнав її, то дуже зрадів.

— Дитино моя, сьогодні ти мені подобаєшся! — сказав він.

— Так я й знала, — сердито мовила пані Бартолотті. — Як тільки людина стає схожа на вилинялу курку, то відразу починає тобі подобатись!

— Про мене, краще вже вилиняла курка, ніж папуга, — мовив пан Егон і провів її до Конрада у вітальню.

Конрад сидів біля столу, застеленого чорним шовковим обрусом, обклавшись розкритими томами енциклопедії. Побачивши її, він сказав:

— Мамо, я вже вивчив шістдесят сім нових чужоземних слів, тато щойно перевіряв мене.

Пані Бартолотті позакривала всі томи і поскидала їх додолу. Потім зірвала шовковий обрус, бо від чорного кольору в неї, мовляв, темніло в очах, сіла до столу, поклала на нього руки і сказала:

— А тепер я розгорну перед вами свій грандіозний план.

Пан Егон сів у крісло, чекаючи на грандіозний план, але Конрад, видно, зовсім занепав духом. Він сказав:

— Вибачте, мамо, та мені здається, що ніякий план не допоможе. Ті люди з фабрики дуже хитрі. Вони всюди знайдуть мене. Придумають тисячу способів.

— Вони тебе не знайдуть, — мовила пані Бартолотті, — бо, щоб напасти на твій слід, їм потрібен певний час, а як вони таки нападуть на нього, ти вже будеш не ти!

— Що це означає? — пан Егон схопився з крісла.

— Сядь, будь ласка, й вислухай мене! — звеліла пані Бартолотті.

Пан Егон знов сів у крісло, і вона повела далі:

— Надзвичайні обставини вимагають надзвичайних заходів. — Пан Егон і Конрад кивнули головами. — Але! — Пані Бартолотті підняла вгору вказівного пальця й переможно похитала ним. — Але відділ обслуговування шукає гарного, дуже чемного, послужливого, слухняного фабричного хлопця. Саме такого, яких вони виробляють. — Пан Егон і Конрад знову кивнули головами. — Отже, — пані Бартолотті схвильовано похитала пальцем, — отже, нам треба змінити їхній виріб так, щоб вони й самі його не впізнали.

— Ти хочеш пофарбувати йому волосся? — запитав пан Егон.

— Ну й телепень! — Пані Бартолотті похитала головою, зміряла пана Егона зневажливим поглядом і звернулась до Конрада: — Який хлопець буде протилежністю гарному?

— Поганий, — відповів Конрад.

— А протилежністю слухняному?

— Неслухняний.

— А протилежністю тихому?

— Галасливий.

— А протилежністю чемному?

— Нечемний.

— А сумирному?

— Зухвалий.

— Бачиш, яким він повинен стати, — сказала пані Бартолотті аптекареві. — Тоді його вже ніхто не впізнає.

— Ні! — схвильовано вигукнув пан Егон.

— То ти хочеш, щоб його забрали?

— Ні! — вигукнув пан Егон ще схвильованіше.

— Ну то згодься, що Конрад повинен цілком змінитися.

— А інакше не можна? — сумно запитав пан Егон.

— Не можна! — рішуче відповіла пані Бартолотті.

Конрад кашлянув.

— Послухайте мене, — тихо мовив він, — план справді дуже гарний. Але ж ви знаєте, мамо, що я не можу стати інакшим. Я вже пробував. Задля Кіті пробував, і нічого в мене не вийшло.

— Дурниці! — пирхнула пані Бартолотті й заявила Конрадові, що все вже докладно обміркувала з Кіті. — Це порожні балачки, що ти не можеш стати інакшим, — сказала вона. — Тебе таким не зроблено, а вивчено. У відділі остаточної обробки. А тепер Кіті перевчить тебе! Вони тебе до всього цього привчали, а Кіті відучить!

— Ви справді вірите, що мене можна змінити? — запитав Конрад.

— Спробуємо, — мовила пані Бартолотті.

Вона попрощалася з Егоном та Конрадом і поцілувала хлопця по тричі в кожну щоку, бо побоювалася, що не швидко його побачить.

Тієї ночі вона спала дуже неспокійно, їй снилися страшні сни. Ніби двоє велетенських сірих чоловіків ловили Конрада, а він тікав. Чоловіки схопили його, бо підлога була вся встелена м'якою жувальною гумкою, тому Конрад застряг у ній і не міг утекти. Пані Бартолотті хотіла кинутись йому на допомогу, але теж застрягла в жувальній гумці й не могла зрушити з місця.

Коли той страшний сон приснився їй десять разів поспіль, пані Бартолотті вирішила встати. Вона надягла халат і пішла до ванної. Надворі було ще темно. Вона почала малюватися. Страшенно густо, бо сподівалася, що від цього здаватиметься веселішою. Потім зварила великий кавник кави, запалила сигару й сіла до кухонного столу, чекаючи непроханих гостей. Вона дивилася у вікно й бачила, як небо поволі яснішало. Спершу на вулиці було зовсім тихо, потім, коли небо на сході порожевіло і взялося зеленими пасмами, внизу загули машини й засичали шинами на повороті.

Щоразу, коли сходами хтось ішов, пані Бартолотті здригалася. І щоразу, коли він поминав її двері, вона полегшено зітхала.

Коли вона випила сьому чашку кави, на сходах знов хтось затупав, але цього разу не поминув її дверей, а подзвонив до неї. Пані Бартолотті закортіло залізти під стіл або сховатися в куток за холодильником. Та вона подумала: "Якщо не тепер, то згодом, а однаково він прийде", — і змусила себе вийти до передпокою.

Чоловік, що стояв перед дверима, був дуже худий і дуже низенький, одягнений у блакитний комбінезон. Біля нього на витирачці для ніг стояла величезна блискуча бляшанка з накривкою, що не відкривалась, а закручувалася.

"Він хоче впхати в неї мого Конрада", — подумала пані Бартолотті й так розлютилася, що весь страх її минувся.

— Чого вам треба? — запитала вона, сердито дивлячись на чоловіка в блакитному комбінезоні згори вниз, бо була багато вища за нього.

— Я повинен забрати помилково прислане замовлення, — сказав чоловік у комбінезоні.

— Дуже шкода, — відповіла пані Бартолотті, — але помилково прислане замовлення три дні тому зникло. Мабуть, утекло до бісової матері.

— Куди?

— До бісової матері! Туди, де й той, що записаний у метриці його батьком.

Чоловік у комбінезоні витягнувся, але від цього не став набагато вищий.

— Ви не повинні були допустити цього! — вигукнув він. — Бо це власність нашої фірми!

— Допустити, допустити! — пирхнула Берті Бартолотті. — Знайшлися мені розумні! Спершу присилаєте те, що мені не потрібне й чого я не просила, а тоді приходите й дратуєте мене.

— Ви заявили в поліцію, що у вас сталася пропажа? — запитав чоловік у комбінезоні.

— Послухайте-но, ви, недоростку! — Берті Бартолотті підступила до чоловіка. — Хто буде заявляти в поліцію, що в нього пропало те, чого

йому не потрібно? А тепер ушивайтеся звідси разом зі своєю фабрикою, щоб я вас не бачила! Занудо!

Чоловік у комбінезоні відсахнувся, схопив свою бляшанку й кинувся сходами вниз.

— Ви ще про нас почуєте, будьте певні! — крикнув він зі сходів.

Пані Бартолотті зачинила двері, підійшла до вікна у вітальні й виглянула надвір. Вона побачила, як чоловік з бляшанкою вибіг з будинку, сів у блакитну машину й поїхав.

— Але вони ще прийдуть, дитино моя, — сказала пані Бартолотті сама до себе. — Неодмінно прийдуть.

Повернувшись опівдні зі школи, Кіті Рузіка заявила матері, що вона страшенно поспішає, мусить бігти до своєї приятельки Анні Маєр. Мовляв, Анні в арифметиці темна як ніч і треба допомогти їй вивчити табличку множення.

— Добре, що ти їй допомагаєш, — мовила пані Рузіка. Вона відразу повірила дочці, бо Анні Маєр справді була темна як ніч в арифметиці, а Кіті майже ніколи не брехала. — Але не сиди там допізна, — попередила вона дочку.

— Ну, поки Анні вивчить множення на три й на чотири, то буде не менше як шоста або й пів на сьому, — сказала Кіті.

Конрад переночував на ліжку пана Егона, а сам пан Егон постелив собі у вітальні на канапі. До обіду Конрад учив нові слова, цього разу з тому "Бук — Дунай". Потім вивчив напам'ять множення всіх чисел на 49, аж до 49 × 49, і множення всіх чисел на 63, аж до 63 × 63. Опівдні пан Егон зачинив аптеку, піднявся гвинтовими сходами нагору і зварив густої

манної каші з цинамоном і цукром. Після каші вони випили вітамінізованого морквяного соку.

Тепер пан Егон знову був унизу в аптеці. Кіті сиділа з Конрадом біля великого столу у вітальні і вмовляла його:

— Конраде, це ж так просто! Все виховання зводиться до одного: коли дитина робить щось гарне, її хвалять, а коли вона робить щось погане, її або лають, або не звертають на неї уваги. Отже, за гарне хвалять, а за погане карають, зрозумів?

Конрад кивнув головою.

— А щоб перевчити тебе, ми робитимемо те саме, тільки навпаки. Отже, за погане хвалитимем, а за гарне каратимем.

Конрад зрозумів і це.

— А щоб перевчити тебе дуже швидко, нам доведеться вдаватися до надзвичайних заходів…

— …яких вимагають надзвичайні обставини, — перебив її Конрад.

— Саме так! — сказала Кіті.

— І що ж я повинен тепер робити? — запитав Конрад.

— Тепер ти прокажеш усі лайливі слова, які знаєш.

— Я не знаю ніяких лайливих слів.

— Неправда, — заперечила Кіті. — Флоріан так часто прозивав тебе всілякими словами, що ти якісь та повинен був запам'ятати!

Конрад спаленів.

— Та запам'ятав, але я таких слів не можу вимовити. Мені стискає горло, і вони застряють там.

— Кажи вперeміш, одне гарне слово, а одне лайливе, — запропонувала Кіті.

— Ласкава пані, — почав Конрад і крикнув: — Ой!

Крикнув тому, що Кіті вколола його шпилькою в руку. Це був один із способів переучування.

— Бо… — знов почав Конрад, але не доказав, слово застрягло йому в горлі. — Бо… — ще раз спробував він.

Кіті підбадьорливо кивнула йому головою і шепнула:

— Пробуй дoти, аж доки не вимовиш.

— Бо… бо… бо… бовдур! — видушив нарешті з себе Конрад.

Кіті нахилилася й поцілувала його в щоку. Конрад радісно усміхнувся.

— А тепер кажи навпереміш: "бовдур" і "ласкава пані"! — звеліла Кіті.

Конрад послухався. Після кожного "ласкава пані" Кіті колола його в руку, а після кожного "бовдур" цілувала в щоку.

Через десять хвилин Конрадові перехотілося казати "ласкава пані". Він казав лише "бовдур, бовдур, бовдур" і після кожного слова отримував поцілунок.

— Молодець, Конраде! — захоплено вигукнула Кіті. — Ти засвоюєш науку навдивовижу швидко!

І вона влаштувала йому перший екзамен. Він підійшов до телефону й набрав номер — якийсь 25–79–51.

— Губер слухає, — озвався чоловічий голос.

Конрад ковтнув слину, горло йому стиснуло, на лобі виступив піт.

— Ну, кажи ж! — шепнула Кіті.

— Вибачте, — мовив Конрад у трубку.

Тоді Кіті піднесла йому шпильку до самого носа. Конрад заплющив очі, ще раз ковтнув слину і сказав у трубку:

— Ви бовдур! — І поклав трубку.

Кіті за те поцілувала його в обидві щоки. Вона вирішила, що на сьогодні науки вже досить і тепер можна гратися.

— Ти принесла вікторину?

— Ні, ми будемо гратися в мальовані стіни, — сказала Кіті й тицьнула йому в руку червону й зелену крейду.

Конрадові, звичайно, не хотілося малювати. Він вважав, що панові Егону це не сподобається.

— Не думай ти про того Егона, — сказала Кіті. — Краще подумай, які б ти квітки хотів намалювати.

— З отаким стеблом, — сказав Конрад і перелякано завмер, бо несамохіть намалював на стіні зелену лінію.

— Добре, Конраде! Чудово! Ти молодець! — похвалила його Кіті й засунула йому в рот м'ятний цукерок.

М'ятні цукерки Конрад любив найдужче.

До шостої години він виїв цілу коробочку м'ятних цукерків і розмалював усі стіни, де не висіли картини. Коли пан Егон після закінчення робочого дня піднявся до вітальні й побачив розмальовані стіни, він мало не вмер на місці, але Кіті нагадала йому:

— Надзвичайні обставини, пане аптекарю...

— ...вимагають надзвичайних заходів, я знаю, знаю! — зітхнув пан Егон.

І тоді Конрад тричі назвав його бовдуром.

— Ви повинні похвалити його, — шепнула Кіті на вухо панові Егону, — а то всі мої зусилля будуть даремні!

Це була найтяжча хвилина в житті пана Егона. Він нахилився до хлопця і сказав йому:

— Як ти гарно навчився казати "бовдур", синку. Я пишаюся тобою!

Кіті вирішила задля безпеки не ходити до пані Бартолотті. І Берті Бартолотті вирішила з тієї самої причини не ходити до пана Егона й не бачитися з Кіті. Але Кіті й пані Бартолотті знайшли легкий спосіб перемовлятися. Через витяжний отвір у ванній кімнаті. Адже ванна кімната Рузік містилася якраз під ванною кімнатою пані Бартолотті. І в

обох біля ванни був чотирикутний заґратований отвір для вентиляції. Скажеш у нього слово, і тебе дуже добре чути і вгорі, і внизу. Кіті й пані Бартолотті визначили час для своїх розмов. Щовечора рівно о сьомій і о пів на другу кожного дня. А якби треба було повідомити щось непередбачене, то вони домовилися так: якщо така потреба виникне в пані Бартолотті, вона в кухні заб'є три цвяхи в стіну, а якщо Кіті матиме якусь звістку, то заграє на губній гармонії, бо крізь стіни було чути і те, й те.

Отже, о сьомій вечора пані Бартолотті зайшла до ванної, присіла біля витяжного отвору й гукнула:

— Кіті, ти вже там?

— Тут! — пролунало з отвору. Голоси в колодязі страшенно змінювалися. У Кіті був голос старезного гнома.

— Які там успіхи в мого Конрада? — запитала пані Бартолотті.

— Чудові, він миттю все схоплює!

— До мене приходив чоловік із відділу обслуговування. Такий малий зануда. Я його й на поріг не пустила!

Пані Бартолотті почекала, але ніхто їй не відповів. Вона приклала вухо до отвору й почула, як пан Рузіка лаявся:

— Що ти в біса так довго робиш у ванній?

Пані Бартолотті сумно зітхнула, бо їй хотілося довше побалакати з Кіті. Вона встала й пішла до кухні, щоб приготувати собі якусь вечерю з одного яйця. Вона саме міркувала, чи не смачніше буде яйце з дрібно покришеним маринованим оселедцем, як у двері гучно подзвонили. Два довгі дзвінки. Берті Бартолотті зробила менший вогонь під сковородою з

яйцем і тихенько підійшла до дверей. У дверях було вічко, затулене мідним щитком. Пані Бартолотті тихо, обережно відсунула щиток. Вона хотіла виглянути на сходи і з переляку мало не впала, коли втрапила поглядом просто в чиєсь витрішкувате блакитне око. Вона відсахнулася від дверей. Чоловік за дверима був, мабуть, далеко не такий лякливий, як пані Бартолотті, бо не відсахнувся. Його витрішкувате блакитне око наче прилипло до вічка.

— Пані Бартолотті, відчиніть, — почувся товстий голос.

— Ми знаємо, що ви вдома, — почувся середній голос.

— Вона сама не відчинить, — почувся тонкий голос.

"О боже, їх аж троє!" — подумала пані Бартолотті й оглянула двері, чи запобіжний ланцюжок справді накинутий, чи засув справді засунений і чи замок справді замкнений.

Знову пролунав дзвінок. Тричі. І тонкий, середній та товстий голоси проказали хором:

— Негайно відчиніть, пані Бартолотті!

— Чого вам треба? — запитала Берті Бартолотті, силкуючись, щоб її голос звучав гучно й безстрашно.

— Нам треба поговорити з вами, — озвався тонкий голос.

— З приводу помилково отриманого замовлення, яке ви привласнили, — озвався середній голос.

— Коли ви негайно не відчините, ми зайдемо силоміць.

Двері в Берті Бартолотті були зі старезного дуба, товстий засув із бронзи, а запобіжний ланцюжок із найміцнішої криці.

— Спробуйте, — відповіла пані Бартолотті.

Тонкий, середній і товстий голоси зашепотілися під дверима, потім почулася важка хода, що поволі віддалялася. Пані Бартолотті полегшено відітхнула. Вона вирішила, що непрохані гості пішли собі геть.

— Тепер мені треба чогось випити, а то я не заспокоюся, — промурмотіла пані Бартолотті й рушила до кухні.

Коли вона зайшла туди, то побачила, що яйце згоріло. В кухні стояв страшний чад. Пані Бартолотті вимкнула газ і викинула яйце разом зі сковородою у відро, бо яйце згоріло на вугілля, а вона не любила чистити чорних, як вугілля, сковорід. Тоді відчинила вікно, щоб вийшов чад, і взяла пляшку з настоєм. Вона відкрутила накривку й приклала пляшку до рота. Коли пані Бартолотті пила просто з пляшки, то завжди заплющувала очі. Ковтнувши настою, вона поставила пляшку на стіл, розплющила очі й глянула у вікно. Там, на тлі темного вечірнього неба, теліпалися три пари холош від блакитних штанів, а з них витикалися три пари блакитних черевиків. Спершу черевики були на рівні верхньої шибки, тоді опустилися до середини вікна, холоші все довшали й довшали, і нарешті на підвіконня ступило троє чоловіків у блакитних комбінезонах. На головах у них були блакитні каски, а на руках сріблясті рукавиці. Підперезані вони були сріблястими патронташами, з яких стриміли руків'я сріблястих пістолетів.

Пані Бартолотті злякалася ще дужче, ніж тоді, коли відкрила бляшанку з Конрадом. Вона гепнулась на ослінчик. Кухня разом з трьома чоловіками на підвіконні закрутилася в неї перед очима.

Чоловіки сказали хором:

— Якби ви так не повелись, нам не довелося б лізти через дах!

Кухня поволі перестала крутитися.

— А хто ви взагалі такі? — запитала пані Бартолотті.

— Фабрична бригада! — відповіли чоловіки й зіскочили з підвіконня до кухні.

Вони спершу оглянули кухню, тоді вітальню, робочу кімнату і спальню. Обшукали також туалет і ванну кімнату. Навіть перекидали все в шафі, що стояла в передпокої.

Пані Бартолотті сиділа на ослінчику в кухні й лаяла їх:

— Уперті вислюки, я ж казала вам, що він утік, уже чотири дні, як утік! — А далі: — Геть звідси, це порушення недоторканності житла! — І знов: — Хто вам дав право на це?

Чоловіки не зважали на її лайку. Вони так ретельно перетрушували помешкання, наче шукали малесенький коштовний діамант. Часом пані Бартолотті чула, як товстий голос казав:

— Барліг, а не помешкання.

А середній голос озивався:

— Брудне кубло!

А тонкий додавав:

— Справді, хоч плюнь та тікай.

Але потім товстий голос вигукнув:

— Ого, що я бачу!

Чоловіки зайшли до кухні й тицьнули під ніс пані Бартолотті розгорнутий Конрадів зошит. У ньому було вчорашнє домашнє завдання і вчорашня дата.

— То він зник чотири дні тому? — глузливо запитав чоловік з тонким голосом.

— Тепер ми викрили вас! — вигукнув чоловік із середнім голосом і схопив пані Бартолотті за плечі.

Та пані Бартолотті страх не любила, щоб її хапали за плечі. Тому вона вкусила свого напасника за руку. Той крикнув і відпустив її.

— Ходімо, — сказав чоловік з тонким голосом. — У нас вистачає доказів. Стара десь діла його, коли отримала листа з фірми.

Чоловік із середнім голосом згорнув зошита і сховав у кишеню комбінезона. І всі троє рушили до дверей.

Пані Бартолотті почула, як вони зняли запобіжний ланцюжок, відсунули засув і відімкнули замок. Двері зачинилися, і чоловіки пішли.

Пані Бартолотті взяла молотка й забила в стіну три велетенські цвяхи, тоді побігла до ванної й гукнула у витяжний отвір:

— Кіті, Кіті, ти чуєш мене?

Кіті не озивалася. Вона вже спала, а пан Рузіка, що читав ще у вітальні газету, мовив до своєї дружини:

— Яке нахабство! Не може та стара вдень позабивати свої прокляті цвяхи?

Другого дня після школи Кіті Рузіка знов сказала матері, що піде до Анні Маєр учити табличку множення. Це зворушило пані Рузіку.

— Ти, бачу, любиш допомагати іншим, доню, — похвалила вона Кіті.

Кіті кивнула головою. Її не мучило сумління: хіба не однаково, чи вона допомагатиме Анні Маєр, чи Конрадові Бартолотті?

На сьогодні Кіті придумала особливу програму. Коли вона піднялася на другий поверх до Конрада, той запитав її:

— Як там моя мати?

— Я сьогодні глуха! — відповіла Кіті. — Напиши мені, будь ласка, своє запитання.

Вона дала Конрадові пожмаканий, засмальцьований папірець і тупого, погризеного олівця. Конрада вжахнув той пожмаканий папір і погризений олівець, але він дуже хотів довідатись, як там ведеться пані Бартолотті, тому переборов себе й написав на брудному папірці:

"Як там моя мати?"

Він подав Кіті записку. Кіті глянула на його письмо й вигукнула:

— Я не можу читати таких рівних, одна в одну літер! Вони такі рівні, що аж гидко! Напиши це трохи кривішими літерами. Одна хай кривиться в правий бік, друга в лівий, і рядок хай буде не такий рівний.

А що Конрад неодмінно хотів дізнатися, як ведеться пані Бартолотті, то присилував себе писати негарними, кривими літерами. Він списав дев'ять засмальцьованих, пожмаканих папірців, поки нарешті Кіті визнала, що його письмо досить погане.

— Дякую, пані Бартолотті ведеться добре, — сказала вона, прочитавши дев'яту записку.

Тепер Кіті знов захотіла послухати його. Вона звеліла Конрадові співати пісень. Конрад заспівав:

— "Травню ясний, веселий..."

Кіті дістала з кишені іржавого дзвоника, такого, як коровам чіпляють на шию, і забряжчала ним. У Конрада аж вуха заболіли, і він перестав співати. Тоді Кіті перестала бряжчати. Конрад знов заспівав:

— "Мої каченята..."

І Кіті знов забряжчала дзвоником. Так само зустріла вона й пісню "Тихо, тихо місяць сходить".

— Кіті, під таке бряжчання хіба заспіваєш!

— Заспівай пісню про солдатів, — звеліла Кіті.

Конрад відмовився:

— Це непристойна пісня.

— Однаково заспівай! — наказала Кіті.

— "Солдати за льохом..." — почав Конрад.

Кіті не забряжчала, а заходилась тихо підспівувати йому. Конрад зрадів, що страхітливе бряжчання припинилося й що Кіті так гарно тягне за ним, і повів далі:

— "…стріляють горохом".

Ніколи ще Конрадові не співалося так гарно. Після пісні про солдатів він хотів заспівати ще "Летіть, хрущі", та Кіті забряжчала дзвоником. Пісню "Куди твій шлях лежить, Аннамаріє" вона також зустріла тим прикрим бряжчанням. І аж як він заспівав: "А на дні, а на дні ловить баба окуні…" — Кіті знов перестала бряжчати й заходилася дзвінким, чистим голосом підспівувати йому. А коли він заспівав: "Спи, моє дитятко, носоріг — твій татко, верблюдиця — мати, але ж вибирати ми не можем неньки, спи, моє маленьке", — Кіті підхопила так весело й натхненно, що він аж тепер помітив, яка це насправді гарна пісня. Вони проспівали її вдвох десять разів.

Далі вони розважалися тим, що дерли газети, намащували кремом підлогу під столом і домішували шпинату в малиновий пудинг. А на закінчення свого навчання Конрадові довелося обрізати всі китиці з чорного шовкового обруса. Спершу його ніби хто за руки тримав, за кожною китицею він стогнав і зітхав. Та коли він обрізав один край, то вже тільки тихенько постогнував, після другого взагалі перестав стогнати, з третім упорався дуже легко, а четвертий обрізував уже заіграшки. Коли додолу впала остання китиця, Конрад захихотів. За це Кіті поцілувала його по тричі в кожну щоку. А чорні китиці звеліла повикидати у вікно.

— Чорний сніг іде! — захихотів Конрад.

О сьомій вечора Кіті змогла повідомити пані Бартолотті крізь витяжний отвір, що Конрад робить грандіозні успіхи.

— Він фантастично змінився! — похвалила його Кіті.

— Може, все скінчиться добре, — мовила пані Бартолотті.

Відколи в неї побували троє чоловіків у блакитному, вона занепала духом. Та й Кіті не була така впевнена й весела, як удавала. Вона мала пильне око і коли ввечері поверталася з аптеки, то побачила біля під'їзду чоловіка в блакитному. Він читав газету. Але хто ввечері, в сутінку, стоїть біля під'їзду й читає газету? Кіті це здалося дуже підозрілим. А потім, за вечерею, пані Рузіка розповіла:

— Уявіть собі, сьогодні до мене приходила інспекторка шкільної управи. Питала про Конрада.

Кіті з ляку впустила з виделки картоплю, і пан Рузіка гримнув на неї:

— Їж як слід, доню!

А пані Рузіка повела далі:

— Інспекторка хотіла взнати адресу Конрадового батька.

— Але ж він живе хтозна-де! — вигукнула Кіті.

І тоді пані Рузіка заявила, що дала інспекторці адресу пана Егона.

— Чи аптекар йому рідний батько, чи не рідний, — сказала вона, — а зі мною він завжди говорив про Конрада як про сина!

Тепер уже Кіті впустила виделку з рук. І пан Рузіка знов гримнув на неї:

— Кажу ж тобі, їж як слід!

Кіті підняла виделку з підлоги й запитала:

— А в що та інспекторка була вбрана?

І зовсім не здивувалася, коли мати відповіла:

— Та я добре не приглядалася, в щось блакитне із сріблястими ґудзиками.

Спершу Кіті хотіла заграти на губній гармонії і все розповісти пані Бартолотті. А тоді подумала: "Вона й так журиться і однаково нічого не вдіє. Вдіяти можемо тільки ми з Конрадом".

Вона вирішила завтра не йти до школи, а з самого ранку побігти до Конрада, рятувати те, що ще можна було врятувати. (Кіті не любила прогулювати уроки. Не такої була вдачі. Але вона сказала собі: "Надзвичайні обставини вимагають надзвичайних заходів!")

Рівно о восьмій пан Егон підняв жалюзі в аптеці. Під дверима стояла Кіті.

— Що це таке, Кіті? — тихо сказав пан Егон. — Не можна приходити сюди так, щоб тебе всі бачили.

— Уже нема сенсу ховатися, — відповіла дівчина. — Гляньте на телефонну будку. Хто там стоїть?

— Чоловік у блакитному комбінезоні, — відповів пан Егон.

— А хто стоїть на трамвайній зупинці?

— Жінка в блакитному вбранні.

— А перед квітковою крамницею?

— Чоловік у блакитному костюмі.

— Чи не забагато блакиті для такого похмурого ранку, як вам здається? — запитала Кіті.

Пан Егон стурбовано кивнув головою. Кіті потягла його всередину.

— То що, все пропало? — забідкався пан Егон.

— Нічого не пропало, — відповіла Кіті. — Я зараз іду до Конрада, і ми починаємо працювати за прискореною програмою. Буде невеликий гармидер, щоб ви не лякалися!

— А мені що робити? — запитав пан Егон. — Може, покликати Берті? Вона, по-моєму, сміливіша за мене.

Кіті схвалила цю думку. Пан Егон узяв аркушик паперу й написав на ньому:

"Берточко, нависла страшна небезпека! Негайно приходь!"

Він згорнув аркушик учетверо. Перед аптекою двірничка замітала тротуар.

— Пані Шнурпфайль! — гукнув пан Егон з дверей аптеки. — Ви не були б такі ласкаві віднести цього листа пані Бартолотті?

Пані Шнурпфайль погодилась і взяла листа.

— Тільки не віддавайте його чоловікові в блакитному, часом би він підійшов до вас, — попросив пан Егон.

— Можете на мене покластися, — мовила двірничка й перевальцем рушила до будинку, де мешкала пані Бартолотті.

Пан Егон і Кіті дивилися їй услід. Двірничка саме поминала трамвайну зупинку й жінку в блакитному.

— Вона відбере в неї листа! — злякався пан Егон.

Жінка в блакитному справді схопила двірничку за руку. Але пані Шнурпфайль луснула її мітлою по голові, та ще й зарепетувала:

— Гвалт, рятуйте!

Жінка в блакитному кинулась навтіки.

— Записка лишилася в двірнички, — задоволено мовила Кіті й подалася через три кімнати до гвинтових сходів.

Конрад саме стояв під душем у ванній кімнаті. Він зрадів, що Кіті прийшла так рано. Відколи він під орудою Кіті почав переучуватись, йому перехотілося сидіти над томами енциклопедії.

— Конраде, вони вивідали, де ти, — сказала Кіті. — Ти ще маєш останній шанс!

— Ну, то до роботи! — вигукнув Конрад. Він палав бажанням переучуватись.

О пів на дев'яту Берті Бартолотті прийшла до аптеки. Сьогодні в неї було ще більше косметики на обличчі, до того ж, вона вбралася в бузкового кольору штани і в жовту кофту. Поки пан Егон відпускав за прилавком ліки, вона вдавала, що витирає порох. Вона обмахувала зсередини віничком вікно і стежила за людьми в блакитному. Того, що

стояв біля телефонної будки, вона впізнала. То був чоловік з тонким голосом. А біля квіткової крамниці чатував чоловік із середнім голосом. А на розі читав газету чоловік із товстим голосом. Усього пані Бартолотті нарахувала поблизу аптеки семеро осіб у блакитному.

О дев'ятій годині жінка в блакитному, що стояла на трамвайній зупинці, перетнула вулицю й зайшла до аптеки.

— Що ви хотіли? — запитав пан Егон тремтячим голосом.

Жінка подала йому рецепт на ліки, яких пан Егон не мав у запасі, бо їх дуже рідко питали.

— Але я можу замовити їх, — сказав він.

— То замовте, будь ласка, — сказала жінка в блакитному і вражено звела очі на стелю, бо всі люстри в аптеці ходили ходором.

Пан Егон подзвонив до аптечного пункту термінового обслуговування. Там пообіцяли прислати ліки через дві години.

— Якщо ви прийдете через дві години, ліки вже будуть готові, — сказав пан Егон.

Та жінка в блакитному не захотіла йти з аптеки. Вона заявила, що краще почекає тут, і сіла на лавку, здивовано позираючи то на люстри, то на пляшечки, що теж почали розхитуватись на полицях і бряжчати.

О чверть на десяту до аптеки зайшов чоловік у блакитному, також подав рецепт на рідкісні ліки й також захотів почекати. Він сів на лавку поряд із жінкою в блакитному й здивовано вп'яв очі в мокру пляму на стелі, що дедалі більшала й темнішала. (Над аптекою була спальня пана Егона, і Конрад саме вчився там поливати водою килим.)

О десятій годині прийшла двірничка, страшенно схвильована.

— Пане Егоне, ви тільки уявіть собі: у під'їзді стоять двоє чоловіків у блакитному, на подвір'ї біля контейнера зі сміттям теж двоє, так само в блакитному, і я ніяк не можу їх прогнати звідти! — мовила вона.

— Нас оточено, — прошепотіла пані Бартолотті.

Люстри під стелею вже так розгойдувались і дрижали, а пляшечки на полицях так бряжчали, що двірничка запитала:

— Що, в нас знову землетрус?

— Ні, ні, — відповів пан Егон. — Там у мене нагорі працює столяр.

Двірничка заспокоїлась і пішла далі лаятися з чоловіками в блакитному.

О пів на одинадцяту до аптеки зайшов чоловік у блакитному плащі, в окулярах у сріблястій оправі і з сріблястою течкою в руці. За ним з'явився чоловік у блакитному комбінезоні, а потім якесь подружжя в сірому. У жінки був маленький гострий носик, а в чоловіка величезна лисина.

Жінка з чоловіком сіли на лавку. Чоловік в окулярах сказав їм:

— Скоро ви зможете обняти свого сина.

— Та й пора вже, — відповів лисий.

— Ви вже нам обіцяєте це не перший тиждень, — мовила його дружина.

Крім чотирьох людей у блакитному й подружжя, в аптеці було ще двоє звичайних клієнтів. І тоді чоловік у комбінезоні відчинив двері й гукнув:

— З'явилася небезпека епідемії, залиште аптеку!

У клієнтів з переляку витяглися обличчя.

— Виходьте ж! — гримнув чоловік в окулярах і показав клієнтам на двері.

— Це все брехня, ніякої епідемії немає! — вигукнув пан Егон.

— Нікуди не йдіть! — звернулася й пані Бартолотті до клієнтів.

Але чоловік у комбінезоні виштовхав їх надвір. Тоді замкнув двері й обернув табличку на шибці. Тепер з вулиці на ній видно було напис: "ЗАЧИНЕНО".

— Отримаю я нарешті свого чемного, вихованого хлопчика чи ні? — запитала гостроноса жінка.

— Зараз, ласкава пані! — запевнив її чоловік в окулярах і крикнув панові Егону: — Ану віддавайте хлопця! Він належить мені, ви не маєте ніякого права на нього! — Тоді обернувся до пані Бартолотті й вигукнув: — А ви тим більше, поторочо! — І він разом з чоловіком у комбінезоні рушив до задніх дверей.

— Тільки через мій труп! — вигукнув пан Егон, але його тремтячий голос прозвучав тихо й жалісливо.

— Не пускай його! — крикнула пані Бартолотті. — Вдар його по нозі!

— А мені не конче йти туди, я й так його заберу, — усміхнувся чоловік в окулярах. — Мої фабричні діти слухаються мене з одного слова. — Він склав долоні в трубочку й гукнув: — Конраде!

Чоловік в окулярах ще тричі гукав: "Конраде!", а потім тричі: "Конраде, негайно йди сюди!" Та Конрад не з'являвся. Люстри й далі розгойдувалися, пляшечки на полицях і далі бряжчали, а мокра пляма вже розпливлася на півстелі.

— Чого ж він не йде? — запитав лисий. — Ми замовляли слухняну дитину!

— А він, щоб ви знали, і чує, і не чує, — озвалася пані Бартолотті. — Діти завжди такі. Буває, охрипнеш, балакаючи до них, а вони не чують.

Гостроноса схопилася з лавки й заверещала:

— Та дитина, яку ми замовляли, чує все з першого слова!

— Звичайно, чує, звичайно, — заспокоїв її чоловік в окулярах. — Може, хтось не дає йому спуститися вниз. Мабуть, та дівчина його тримає. — Він тицьнув пальцем у чоловіка в комбінезоні. — Ви охоронятимете вихід. А ми зараз до них доберемося!

І хоч пан Егон мужньо заступив їм дорогу, а пані Бартолотті так само мужньо вчепилася в коси жінці в блакитному, чоловік в окулярах, решта людей у блакитному і подружжя в сірому пробилися крізь двері і пробігли всі три задні кімнати. Коли вони опинилися біля гвинтових сходів, то почули Конрадів голос:

— Іду вже, бовдури!

І хлопець на животі ногами вперед з'їхав униз поруччям. А що гостроноса стояла саме там, де кінчалося поруччя, то він, на жаль, влучив їй ногами в живіт. Ставши на підлогу, Конрад сказав:

— Пардон, бабо, на жаль, я штовхнув тебе навмисне! — Тоді озирнувся навколо й запитав: — А який це йолоп гукав мене, аж надсаджувався?

Гостроноса, тримаючись за живіт, заверещала:

— Пане директоре, і ви мене хочете переконати, що я цього хлопця замовляла?

Директор поправив окуляри і втупився в Конрада.

— Дядьку, а яку я гарну пісеньку знаю! — вигукнув той і заспівав: — "Спи, моє дитятко, носоріг — твій татко, верблюдиця — мати..."

— Світ такого не бачив! — вигукнув лисий. — І це називається вихована дитина? Ви фірма шахраїв, ошуканців!

— Не галасуй, діду, а то відчикрижу тобі вуса і не матимеш на цілій голові ані волосинки, — сказав Конрад.

Угорі на сходах з'явилася Кіті, перехилилась через поруччя й гукнула:

— Конраде, ти голодний?

— Як вовк! — відповів той.

— А що тобі дати?

— Малинового пудингу зі шпинатом! — відповів Конрад.

— Зараз! — крикнула Кіті, і люди в блакитному зі своїм директором та подружжя в сірому порозскакувалися хто куди, бо вона почала кидати згори малиновий пудинг і шпинат. — Ми завжди так робимо, я стою нагорі, а він унизу, я шпурляю пригірщ шпинату, а він роззявляє рота!

— Тільки, на жаль, вона часом не влучає! — докинув Конрад.

Директор скинув окуляри, бо нічого не бачив крізь них. Ліве скельце було заляпане пудингом, а праве шпинатом. Підсліпувато кліпаючи очима, він глянув на Конрада й мовив:

— Не може бути, щоб цей хлопець вийшов із мого підприємства.

Люди в блакитному витирали свій одяг, бо були геть заляпані. Подружжя в сірому сховалося за купою порожніх картонних коробок.

— Жахлива дитина! — сказав лисий.

— Ми краще купимо собі собаку! — мовила його дружина.

Вони вийшли з-за коробок і, не попрощавшись ні з директором, ні з його помічниками, подалися через три задні кімнати до виходу з аптеки.

— Шефе, що сталося? — крикнув той, що охороняв двері. — Чого ці люди вертаються без дитини? Чого вони називають нас шахраями? Шефе! Шефе, що сталося? — З тону його чути було, що він геть розгублений.

Директор протер окуляри, його помічники обтрусили з себе пудинг і шпинат.

— Ходімо, — сказав директор, надягши окуляри.

— А як же я? — запитав Конрад.

— Я не хочу тебе більше бачити, сатанинське поріддя! — вилаявся директор.

— Приємно чути це, — сказала пані Бартолотті й відімкнула задні двері. — Для мене це було справжнє свято!

Непрохані гості в блакитному мовчки вийшли в задні двері.

— І заберіть свою варту з подвір'я, нехай не дратує нашу двірничку! — гукнув їм навздогінці пан Егон.

Кіті замкнула за ними двері.

Конрад сидів на ящику сухого молока для немовлят. Він був блідий і стомлений.

— Ох, як же мені було важко! — мовив він.

— Бідне моє хлоп'ятко, — сказала пані Бартолотті й погладила його по правій щоці.

— Бідне моє хлоп'ятко, — сказав пан Егон і погладив його по лівій щоці.

— Ти був молодець! — вигукнула Кіті, збігла сходами вниз і поцілувала його в губи.

— Я відтепер завжди маю бути такий? — запитав Конрад.

— Боронь боже! — вигукнув пан Егон.

— То я відтепер завжди маю бути такий, як був раніше? — запитав Конрад.

— Боронь боже! — вигукнула пані Бартолотті.

Кіті поклала руки йому на плечі і сказала:

— Ох, Конраде, побачимо, який ти будеш.